БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, ХАТТЫНЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958
ИЮЛЬ
16
СРЕДА
№ 140 (4110)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ КҮҮСКОМУНДА. Куштарның баш санын көвүдедир болгаш ооң продуктулуун бедидер дугайында (1 арын).

Черниң кылымал үшкү эдеринчизинин шимчээшкининиң ийи ай болганы (1 арын).

А. Новотныйның Москвадан чорупканы (1 арын).

Мал чеми белеткээриниң темпизин дүртеледир (2 арын).

М. Севен. — Хойжуларының шулургу ажылының түүнели (2 арын).

С. Тамба. — Өредилге чылынга белеткелдер кошкак (2 арын).

М. Рахимов. — Төөгүлүг шиитпир (2—3 арыннар).

Эткир-сүткүр инек санынга онаштыр сүт саалдазының эрткен чылга деңнээргe медээзи (3 арын).

БҮГҮ-РОССИЙНИҢ КУЛЬТУРА АЛБАН ЧЕРЛЕРИНИҢ КӨРҮЛДЕЗИНГЕ ҮТКҮШТҮР. Т. Кызыл-оол.—Тамара Жукованың дуржулгазы (3 арын).

К. Дыртый-оол. — Өвүрнүң харылзаа конторазының ажылында четпестерни чайладыр (3 арын).

Германияның Социалистиг чангыс аалы партиязының V съездизи (4 арын).

Кыдат улустуң эки-турачыларын КҮДР-ден көжүрүп турары (4 арын).

Культура албан черлеринде кадрлар-биле ажылды бедик деңнелче

Чонну коммунистиг ёзуга кижизидеринге культура албан черлерин партия организацияларының кол даяныр чери болдуруп, оларның ажылын үндезини-биле эжижидеринге шиитпирлиг күш—ол черлерде ажылдап турар кадрлар болур. Совет эрге-чагырганың чылдарында Тывага чоннуң ортузунга янзы-бүрү культура массалыг ажылдарны партияның негелделеринге дүүштүр чорудуп шыдаар ёзулуг организакчы, ажыл херекчи он-он кадрлар өзүп үнген.

Боттарының кызымаккай шудургу, организакчы ажылы-биле ажылчы чоннарның хүндүткелин ап турар кадрлар областың культура одагларында эвээш эвес. Оларга хамыктың мурнунда Чаа-Хөлдүү Ак-Туруг-да библиотека эргелекчизи Т. Жукова, Сүт-Хөлдүү Бора-Тайга-да библиотека эргелекчизи Кудаш-оол, Сарыг-Септе Культура бажыңының директору эш Жирнов, Барын-Хемчиктиң «Большевик», «Кызыл тук» колхозтарда клубтар эргелекчилери эштер Отугаш, Шактар, Бин-Хемниң Ленинка суурда кино механиги эш Михайлов болгаш оон-даа өскелерни киирип болур. Ылаңгыя области эң эки ажылдыг библиотека эргелекчизи Тамара Жукованың ажылының дуржулгазы солунуңу бөгүнгү дугаарында парлаттынган.

Сөөлгү үеде областың культура албан черлеринге ажылдаар тускай эртемниглерни белеткээриниң хемчеглерин ап турар. Бо талазы-биле Минусинскиниң, Красноярскиниң, Канскиниң, Новосибирьниң болгаш өске-даа хоорайларның тускай өөредилге черлеринде кадрларны белеткеп турар. Янзы-бүрү культура албан черлеринге ажылдаары-биле дөртен кижини бо чылын областан дашкаар хоорайларда тускай өөредилге черлеринче өөредип чорудар.

Культура албан черлеринге кадрлар белеткээр дугайында чамдык хемчегилер алдынып, ажылдап турарлар-биле кыска хуусаалыг курстарны эрттирип турзажок, бистиң областа бо талазы-биле ажылдарда ам-даа улуг четпестер бар.

Бо дугайын бадыткап турар чамдык барымдаалардан көрөөлиңер. Областың Культура бажыңнарында, клубтарында, библиотекаларында, кызыл-өглерде ажылдап турар бүгүле 295 ажылдакчылардан тускай эртемниг 52 кижи бар болгаш оларның иштинде үндезин чурттакчылар чүгле 2 кижи. Бо үстүнде чижек болза областың эш Чадамба начальниктээн культура эргелелиниң ол албан черлеринге тускай эртемниг кадрларны белеткээр талазы-биле ажылды сөөлгү үеге чедир шынгыы көрбейн турганын хереченлеп турар. Ооң-биле чергелештир чамдык партия райкомнары, райүүскомнар болгаш кедээ Советтер, чер-черде партия организациялары кадрларны шын шилип алырынче, оларның политиктиг кижизидилгезинче база амыдырал-чуртталгазынче чогуур кичээнгейни салбайн турарының фактылары база бар.

Чижээ, Чаа-Хөл районнуң культура килдизиниң эргелекчизинге болгаш Культура бажыңының директорунга 1957 чылдан бээр үшдөрт чедир кижилер солчуп турар. Ону райүүском (даргазы эш Доржулдай), партия райкому (секретары эш Бегзи) билип турзажок, ол албан черлерин шыырак билиглиг, организакчы, ажыл-херекчи кадрлар-биле быжыглаар дугайында амдыгаа чедир тодаргай хемчегни албаннар. Ындыг байдалдар Тес-Хем, Эрзин, Бин-Хем районнарда бар.

Ылаңгыя Тес-Хем районда культура албан черлеринде кадрларның ажылдаар, чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче, база оларның политиктиг кижизидилгезинче дендин кошкак сагыш салып турар. Чижээ, райүүскомнуң чоокта чаа томуйлаткан культура килдизиниң эртелекчизи эш Очур болза, киномеханиктери Дурыгина, Бокарева болгаш Культура бажыңының массовиги Маслова оларның чурттап турган бажыңынга болу чурттаар дээш ону хостаарын негээрге, шуут ойталаннар. Ынчаарга Очур оларга «дораан ажылдан үндүрер дугайында билдириишкин бижиңер» дээн. Демгилери дарганың чарлыындан база эртпээннер. Ооң түүнелинде үш тускай эртемниглер ол райондан чоруй барган. Бо чижек болза районда партия, совет органнарының аныык тускай эртемниглериниң дугайында сагыш амыр чоруун көргүзүп турар. Шак ындыг кижи шыдажыр аргажок чоруктар-биле шыңгыы демисежир.

Областа культура албан черлеринде тускай эртемниг кадрлар чедишпейн турарынга чылдагаанналаш, чамдык таварылгаларда ол албан черлеринге ажылдакчыларны шын эвес шилип ап, оларның билиин болгаш организакчы, ажыл-херекчи мөзү шынарын көрбейн, телеп чок база шүшпен, ак-сеткилдиг эвес кижилерни киирип ап турар. Сүт-Хөл районнуң Бора-Тайга кедээ Совети ында клуб эргелекчизинге каяа-даа сыңмаан арагачы Акараны киирип алган. Хову-Аксының «Тыва ковальт» комбинадының тудуунга библиотека эргелекчилеп турган Баканская 5000 ажыг рубльди самчыгдааш, областан дезип чорупкан. Кадрларны шын эвес шилип ап турарының тодаргай чижектери бо тур.

Кандыг-даа ажыл херектиң чедишкинниг болуру—ында ажылдап турар кадрлардан кол хамааржыр чүве төлээде, областың культура эргелели болгаш чер-черде партия, совет органнары культура-албан черлеринге кадрларны шилип алырда, оларның политиктиг мөзүшынарын, ажыл херекчи байдалын көрүп, ол ажылды кылып шыдаар бе, чок бе дээрзин көрүп турган шын шилип алыр херек.

Бисте тускай эртеми чок болза-даа, ниити эртемнер школазының үстүү класстарын доскаш, культура албан черлериниң шугумунда ажылдап турар организакчы, мергежилдиг кадрлар эвээш эвес. Оларга янзы-бүрү курстарны, семинарларны база дуржулга солчурунуң хураларын чер-черге доктаамал чорудары—областың культура эргелелиниң база районнарның культура килдистериниң дорт хүлээлгези болур.

Чер-черде партия организациялары культура албан черлеринде ажылдап турар кадрларның кижизидилгезинче онза кичээнгейни салыр херек. Партия, совет органнары оларның ажылдаарынга, чурттаарынга таарымчалыг байдалды тургузуп база ооң чогаадыкчы инициативазын, эгелекчи чоруун бүгү тала-биле деткиир ужурлуг.

160 тонна силос салдынган

Улуг-Хем районнуң «УТКА 25 чылы» совхозу мал чеминге хереглээр янзы-бүрү сигеннерни бо чылын эрткен чылдаазындан хөйнү тараан. Чайгы үеде немелде чемгерилгеге болгаш силостаашкынга хереглээри-биле совхоз 1767 гектар люцерна, могар, кукуруза, тарымал тоорук болгаш өске-даа культураларны тараан. Тарыттынган культураларның үнүжү эки болган.

Совхозтуң ажылчыннары сиген кезилдези-биле чергелештир силос салыышкынын организастыг чорудуп эгелээннер. Бригадир Хворовка удурткан хову-трактор бригадазының бир звенозу Арыг-Үзүү суурнуң чанында тараан люцернаны Чыланыгда хой кыштаанда силостаан. Звенонуң кежигүннери 4 хүн иштинде 160 тонна эки шынарлыг силосту белеткеп алганнар.

Люцерна кезилдезинге «СК-2,5» деп маркалыг 3 силос комбайннары, кестинген массаны сөөрттүрүнге 5 автомашиналар, прицептиг 3 тракторлар доктаамал ажылдаан. Силос салырының талазы-биле бүгү ажылдарны совхозтуң дирекция чери бүрүнү-биле механизастаан. Ылаңгыя чүүктү боду дүжүрбес машиналарның эккелген силозун дүжүреринге кижи күжү негеттинмейн турар. Ындыг машиналарның харжаанга шаараш демир салгаш, ооң кырынга силосту салып турар, а оларның эккелген силозун ук демирниң дузазы-биле трактор дүжүрүп турар. Дүжүрттүнген массаны «ДТ-54» деп маркалыг трактор-биле таштай бастырып турар. Силос салыкчылары Д. Балажык, А. Намчан, С. Шактар, А. Херел-оол, И. Дикенев ажыл нормазын доктаамал күүседип, кижи бүрүзү хүнде 8 тонна силосту салып турар.

Ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүскомунда

Куштарның баш санын көвүдедир болгаш ооң продуктулуун бедидер дугайында

Кедээ ажыл-агыйның область эргелели, элээн хөй райүүскомнар, совхозтар, МТС-тер болгаш колхозтар куштарның баш санын көвүдедир болгаш ооң продуктулуун бедидер талазы-биле ажылды дендин багай чорудуп турарын ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүскому демдеглээн.

Ооң түүнелинде колхозтарда болгаш совхозтарда куш ажылының хожудаашкыны үргүлчүлеп база оар турар улуг аргалар ажыглаттынмайн турар. Июль 1-де байдалбиле алырга куштарның баш санын өстүрериниң талазы-биле план колхозтарда 27,1 хуу, а совхозтарда — 22,9 хуу күүсеттинген. Таңды (14,2 хуу), Улуг-Хем (15,7 хуу) болгаш Каа-Хем (16,7 хуу) районнарның кедээ ажыл-агый артельдеринге онза улуг хожудаашкын болдунган.

Куштарның продуктулуу кедергей куду болуп артып турарын облүүском айыткан. 1957 чылда обласка ниитизи-биле бир төрүүр дагаадан чүгле 43 чуургалар, а куш өстүрериниге эң-не таарымчалыг байдалдарлыг болуп турар Таңды, Каа-Хем болгаш Бин-Хем районнарның колхозтарынга—54—63 чуургалар алдынган.

Куштарның баш санын өстүрериниң болгаш ооң продуктулуун бедидериниң талазы-биле планның күүселдезинде улуг хожудаашкын турбуже бо чылын чуургаларны чазылдырары болгаш куш ооларын өстүрери багай организаттынган. Чижээ, июнь 25-ке чедир Кызылдың инкубатор куш станциязы куш оолары чазылдырар планын чүгле 19,4 хуу күүсеткен, ооң-биле чергелештир ол ИКС-тиң хандырып турары колхозтар куш оолары-биле чүгле 22 хуу хандыртынган. Ындыг турбуже Чадаана ИКС-тиң хандырып турар артельдери куш оолары-биле планга удур 85 хуу хандыртынган.

Куш чуургаларын чазылдырар талазы-биле улуг хожудаашкын турбуже элээн хөй районнарның колхозтары куш чуургаларын ИКС-терге дужаарының орнунга төтчегленеп турарын облүүском демдеглээн. Чижээ, Таңды районнуң колхозтары план ёзугаар 44 мунну дужаарының орнунга чүгле 13 мун чуургаларны, Каа-Хем районнуң колхозтары — 99 муннуң орнунга 17 муннуу ИКС-ке дужаганнар. Элээн хөй райүүскомнарның даргалары, МТС-тер болгаш совхозтар директорлары куш чуургаларын чазылдырары-биле дужаарын болгаш куш ооларын колхозтарже база совхозтарже сөөрттүрүн хандырарының чогуур хемчеглерин албайн турарлар.

Мындыг чорук-биле канчап-даа эптежип болбас деп санаш, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүсекчи комитеди кедээ ажыл-агыйның область эргелелинге (эш Цвевменко), райүүскомнар даргаларынга, МТС-тер, совхозтар директорларынга хүлээткени болза:

а) 1958 чылда куш ажылын көгүдериниң планын үскениниң чылдагаанналарын колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге доп-дораан тодарадыр болгаш чазылдырар чуургаларны дужаарын болгаш куш ооларын көрдүнген сан ёзугаар ажыл-агый бүрүзүнче сөөрттүрүн ай хуусаа иштинде хандырар;

б) чазылдырары-биле ИКС-терге чуургалар дужаарының планы күүсеттингиже чедир чуургаларны ажыл-агыйның иштики хереглелдеринге колхозтар болгаш совхозтар чарыгдаарын хоругдаар;

в) Кызылдың болгаш Чадаананың инкубатор-куш станцияларынга чуургалар бастырарын болгаш куш ооларын чазылдырыр үндүреринің хуусаазын август 1-ге чедир узадыр. Ооң-биле кады Чадаана ИКС-ке чазылдырып үндүрген бүгү куш ооларын Таңды, Бин-Хем, Каа-Хем болгаш Улуг-Хем районнарның колхозтарынга, «Элегес», «Өөк», «УТКА-ның 25 чылы» болгаш «Барлык» совхозтарга шилчидип бээр;

г) колхозтар даргалары болгаш совхозтар директорлары улуг куштарның чемгерилгезин эжижидер болгаш чалыдырын үндүрген соонда бир хонган куш ооларын ИКС-терден хүлээп алырынга болгаш оларны бүрүн камгалап алырынга эртежок чүгүла байдалдарны тургузар ужурлуг.

Кызылдың инкубатор-куш станциязы (директору эш Базыр-оол) чуургалар чазылдырын үндүреринің планын дендин багай күүседип, оларны бастырып чазылдырары-биле колхозтардан болгаш совхозтардан ёй-шаанда сөөрттүп алырын организаставайн турарын, бар турар инкубаторларның чүгле 50 хуузун ажыглап, чуургаларның чазылдырыла мурнунуң улуг чидириин болдуруп турарын облүүском демдеглээн.

Станцияның ажылын үндезиннбиле эжижидерин, чуургаларны бастырып чазылдырарының болгаш колхозтарга база совхозтарга куш оолары садарының планын август 1-ге чедир чугаажок күүседирин хандырарын Кызылдың ИКС директору эш Базыр-оолдан негээн.

Куштарны азырап ажаарының болгаш чемгерериниң, куштуң бүгү баш санын ооң хереглелинге четчир санныг чемнер болгаш чогуур оран-савалар-биле хандырар талазы-биле колхозтарга болгаш совхозтарга контроль тургузарын кедээ ажыл-агыйның область эргелелинге болгаш райүүскомнарга дааскан.

Куштарның баш санын өстүрери база камгалаары болгаш ооң продуктулуун көвүдедири дээш куш ажылында ажылдап турар ажылдакчыларның, кедээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң ролун болгаш харысалгазын бедидерин ажылчы чоннар депутаттарының область Соведи негээн.

Чурукта: Кызылдың чаагайжыдылга конторазының алганы «Белорусь» деп чаа экскаватор. Бо экскаватор-биле Г. Немков ээлчег нормазын 120—140 хуу чедирип турар.

А. Новотныйның Москвадан чорупканы

Совет найыслалдың Внуково аэродромунче угланган Чудумчулары болгаш шөлдери июль 14-түү эртениден эгелээш-ле Чехословакияның болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле, акы-дуума ийи улустарның бузулбас найыралының дугайында улуг кызыл иөстерде бижээн лозунгулар-биле шиметтинген турган. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң чалланын ёзугаар албанның найыралчы аян-чоруун кылып ССРЭ-те чорааан Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Бирги секретары болгаш Чехословак Республиканың Президентизи Антонин Новотныйны база Чехословакияның партия болгаш күрүне талазы-биле өске-даа ажылдакчыларын үдээр дээш хоорайның муң-муң чурттакчылары кудумчуларже үнүп келгеннер. Автомашинаның колоназы Кремльден аэродромче угландыр чорупканда москвачылар хүндүлүг аалчыга изиг байыр чедирип турганнар.

Чайгы шөлге Москваның заводтарының болгаш фабрикаларының хөй санныг төлөөлекчилери чедип келгеннер. «Чехословак өөнүктерге чүректиң ханызындан байыр!»—бо лозунгуну аэропортче кирер эжикке кежир азып каан турган.

Эртенгиниң он шакта аэропортка эштер К. Е. Ворошилов, А. И. Микоян, Н. С. Хрущев, Н. М. Шверник, П. Н. Поспелов, А. Н. Косыгин, Д. С. Полянский, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчылары М. П. Тарасов болгаш М. Р. Рахматов, ССРЭ-ниң министрлери, Совет Эвилелиниң маршалдары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттары чедип келгеннер. Чехословак Республиканың ССРЭ-де, элчини Яромир Вошаглик, дипломаттыг корпустуң кежигүннери база аэропортка турганнар.

Аалчыларның төрээн чуртунче эвээ чоруптарының мурнунда ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы К. Е. Ворошилов биле ЧКП ТК-ның Бирги Секретары, Чехословак Республиканың Президентизи Антонин Новотный чугаалар солушканнар.

Совет удуртукчулар-биле болгаш москвачылар-биле чүректиң ханызындан байырлажып чарылгаш, Антонин Новотный база Чехословакияның ону үдеп чоруур партия болгаш күрүне ажылдакчылары «ТУ-104» деп самолетче кедүрүп үнген. Каш минута соонда агаар корабли Прагаже угландыр чорупкан.

(СЭТА).

Черниң кылымал үшкү эдеринчизиниң шимчээшкининиң ийи ай болганы

Черниң кылымал үшкү совет эдеринчизин салып үндүргениниң хүнүнден бээр июль 15-те ийи ай болган, эдеринчи бистиң бөмбүрээвисти тос чүскү дээскиннишкинин эгелээн.

Эрткен ийи айларның дуржулгазы болза, үшкү эдеринчиде эртем талазы-биле нарын аппаратура шинчилелдиң көрдүнген программазын күүсетпишаан, таарымчалыы-биле ажылдап чорун турарын чугаалап турар деп, Делегейниң геофизиктиг чылын эртирер талазы-биле Совет комитеттиң кежигүнү профессор С. М. Полосков СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнаткан.

Эдеринчиде таарыштырып турган «Маяк» деп радио дамчыдыкчызы үрелбейн ажылдап турар. Ооң-биле кады, эдеринчи хүн-биле чылыдып турар черлерге турганда, радио дамчыдыкчызы хүн чылыы-биле ажылдаар батареялары-биле ажылдап турар. Ол дугайын хүлээттинип ап турар медээлериниң шынары-биле тодарадып ап болур. Эдеринчиге хүн чылыы-биле ажылдаар ындыг батареяларны тургузарының баштайгы дуржулгазы болгаш оларны чедишкиннии-биле ажыглааны улуг сонуургалдыг болуп турар, чүге дээрге, энергия алырының ындыг үнер дөзү келир үеде өртемчей шинчилээриниң кылымал корабльдеринге улуг перспективалыг болуп турар.

20,005 мегагерц бырлаңга ажылдап турар радио дамчыдыкчызы радио медээлерин дамчыдарын үргүлчүлели 150—300 миллисекунд телеграф дамчыдылгалары хевир-биле боттандырып турар. Дамчыдыкчының дамчыдылга бээриниң күчүзү ооң медээлерин аная бөдүүн приемниктер-биле безин улуг ырак хемчээлдиг черге бүзүрелдии-биле хүлээп алырын хандырып турар. Ол медээлерни үзүктел чокка бижип ап турары эртем талазы-биле улуг ужур-дузалыг.

«Маяктың» медээлерин делегейниң бүгү-ле чурттарында хүлээп ап турар. Мынчангаш, янзы-бүрү медээлериниң аргазы-биле ооң дыңнадып турары эртем талазы-биле медээ-барымдаалары бүгү чер бөмбүрээнің эртемденнериниң хереэ болу берип турар. Эдеринчиниң радио медээлерин Делегейниң геофизиктиг чылының программазын ёзугаар Антарктидада шинчилел ажылы чорудуп турар эртемденнер безин хүлээп ап турганын чугаалаарга солун болур.

Эдеринчиден алдынып турар эртем талазы-биле материалдарны үргүлчү чыып турар болгаш шинчилеп тодарадып турар. Амгы чеде хайгааралдарны эртем-шинчилелдиң бүгү-ле адырларының талазы-биле баштайгы ажылдап кылырын чорудуп турар. Ынчалза-даа моон соңгаар түүнелдерни кылыры-биле эртем талазының материалдарын ылавыладдыы-биле өөренип көөрүнге үр үе негеттинер.

Үшкү эдеринчиниң ажылдап келгениниң амдызында кыска болуп турар үезиниң дургузунда чер кырында хереклелдер-биле өөренип көрүп шыдаттынмас кончуг улуг бедикте үстүү атмосфераның электри талазы-биле мөзү-шынарларының дугайында чаа чугула медээлер алдынар аргалыг болган. Үстүү атмосфераның ионшуг составының болгаш тургузуг хемчээлиниң дугайында, ооң базыышкынының болгаш сырыйының дугайында үнелиг медээ-барымдаалар-биле бис база байлакшаан бис.

Микрометеорларның — планеталар аразында кадыг бүдүмелдиң эң-не оонак кезектериниң дугайында медээ-барымдаалар бир-ле дугаар алдынган. Эдеринчиниң өртемчей делгеминде ужудуп чорун турар оруунга ол эдеринчиге оларның таваржы берип турарының күжүн тускай приборлар-биле дамзылап турар болгаш телеметриктиг шугумнуң дузаламчызы-биле черже дамчыдып турар.

Өртемчейниң делгеминде гамма-хереллдээшкинни шинчилеп көргениниң дугайында медээлерни радио дамчыдыкчызы дыңнадып турар, бо чорук болза, өртемчейниң делгеминиң ханы черлериде улуг энергияларлыг электри-сорааналыг хереллдээшкиннериниң үнүп келип турарының чорудулгазының дугайын билип өөренир арганы берип турар.

Стратосфераже үрдүрүп каан шарлар-биле приборларны кедүрүп үндүргүлээниниң түүнелинде өртемчей делгеминиң баштайгы хереллдээшкиннериниң составының дугайында эң-не хөй медээлер чыып алдынган.

Аар элементилериниң ядроларын даңзылаары-биле үшкү эдеринчиде тургустунган прибор болза эртемге чугула болуп турар ол айтырыгга харылаар арганы берип турар. Өртемчей делгеминиң хереллдээшкиннериниң күжүнүң, оонак өскерлиишкиннериниң болгаш составының дугайында чаа солун медээ-барымдаалар эдеринчиниң дузаламчызы-биле алдынган дээрлиниң дугайын ам-даа чугаалап болур.

Үшкү эдеринчиде тургустунган приборларның ачызы-биле эртемге чаа болуп турар болуушкун тып алдынган, ол болуушкун өртемчей делгеминиң хереллдээшкиннеринге мынчага чедир көзүлбейн турган.

Делегейниң геофизиктиг чылын эртирер талазы-биле тускай комитеттиң көл ассамблеязын июдьдуң төнчүзүнде Москвага чыыр. Хөй-хөй чурттарның тускай эртемниглери аная киржир. Ассамблеяның үезинде санал алыышкыннары болур, аная ракетталарның болгаш Черниң кылымал эдеринчилериниң дузазыбиле чоруттунган шинчилелдериниң баштайгы түүнелдерин чугаалажып көөр.

(СЭТА).

Кукурузаны эки ажаалыңар

Бистиң областың элээн хөй колхозтары эрткен чылын кукурузаның ногаан массазының бедик дүжүдүн алганнар.

Бин-Хем районнуң «Кызыл тараачын», Улуг-Хем районнуң «Куш-ажылдың хостуу» болгаш өске-даа колхозтар боттарының фермаларын кончуг эки шынарлыг силос-биле хандыргаш, мал ажылынын продуктулуун улам көвүдедирин чедип алганнар. Чылдың сүт саалдазы ийи катап өскен, хаваннарның деңзи немелдези үш катап бедээн.

Бо чылын саар инек бүрүзүнге 10—15 тонна силос белеткээр сорулта-биле партия болгаш чазак кукурузаның гектар бүрүзүнден 30 центнер ногаан массаны алыр деп дайынчы сорулганы кедээ ажылагыйның ажыл-ишчилериниң мурнунга салган.

Бо сорулганы күүседирде бистиң кукуруза ажылдакчыларывыстың күжениишкинин угландырар херек. Кукуруза өстүрериниң талазы-биле механизацияның амгы деңнели колхозчуларның күш-ажылын элээн чиигедип, ооң дүжүттүүн бедидериниге, ол культураны малдың чемсуурунуң кол чүүлү болдурарынга дузалап турар. Ындыг болза-даа ол бүгү чаагай чорукту бистиң колхозтарывыс ам-даа багай ажыглап турар.

Чамдык колхозтар кукурузаны чажып тарып каан соонда ону оон ыңай эки ажаап өстүрер дугайында кандыг-даа сагыш салбайн турар. Аная удурланыштыр кукуруза болза хынамчалыг ажаалданы негеп турар. Ол чүл дээрге, ооң тарылгаларын илиртээр, бок үнүштерин аштап, одуруглар аразын үдүредип, немелде, чемгерилге-биле хандырып, суттарар дээни ол.

Бо бүгүнү аныяк кукуруза ажылдакчылары күүседип турар. Кукуруза өстүрер талазы-биле бо чылын аныяктарның хөй звенолары тургустунган. Чижээ Сүт-Хөл районнуң колхозтарында ындыг звеноларны чедини тургускан. Ол звенолар кукуруза тарылгазын ёй-шаанда эки шынарлыг чоруткан. Улуг-Хем районнуң «Куш-ажылдың хостуу» колхозунуң кукуруза өстүрер звенозунда аныяк оолдар болгаш кыстар эки ажылдап турар, олар кукурузаның илиртээшкинин болгаш немелде чемгерилгезин ёй-шаанда чорудуп, бедик дүжүт алырының үндезинин салган. Кукуруза тарылгаларын эки ажаар талазы-биле ындыг чижектер бистиң областа хөй.

Ындыг болза-даа аная оожургаш болбас. Кукурузаның бедик дүжүдү дээш демиселди үргүлчүлеп болур үе бисте ам-даа бар. Чаашкынар хөй чаггаш, сооп доңаттаар чорук кукурузаның өзүлдезин саададыр. Кукурузаның өзүлдезин саадатпас телээде хөрзүнүү эки үлүдүдир херек. Бир эвес чажылданы белдирлешкек арга-биле чоруткан болза хөрзүннүң үлүдүдиишкинин культиватор-биле ийи угланыышкынга чорудар херек.

Одуруглар аразын болбаазырадырда аспактарны чогуур калбаанга тургузуп алгаш, культиваторну шын белеткеп алыры чугула. 8—10 сантиметр камгалал куржагны арттырбышаан, баштайгы культивацияны 10 сантиметр ханы кылдыр чорудар. Одуруглар аразының ындыг болбаазырадылгазы кукуруза тараан хөрзүннерге күчүлүг үлүдүргей каатты тургузар. Ол болза үнүштерниң күчүлүг дазыл системазының өзүн хөгжүүрүнге дузалаар. Ийги культивацияны бок үнүштерден хамаарыштыр чорудар.

Чамдык колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчулары кукуруза тарылгаларында бок үнүштер-биле демисел чорутпайн, харын бок-үнүштер хөй ногаан масса алырынга дузалыг деп санап турары шын эвес. Чүге дээрге бок үнүштер кукуруза тарылгаларынга улуг когаралды чедирип, ногаан массаның дүжүдүн, силос массазының шынарын кудуладып турар.

Бо чай болза, кедээ ажыл-агый культураларының бедик дүжүттерин бээрин аазап турар. Ынчалзажок аная ажыл-ишчи бүрүзү бодунуң улуг куш-ажылын үндүрер херек. Кукуруза тарылгаларын ажаарычга холдуң куш-ажылын база организастаары чугула. Маная кукуруза өстүрер талазы-биле аныяктар звенозун киириштирер ужурлуг.

С. БЛИНОВА.
агроном.

Мал чеми белеткээринин темпизин дүргедедир

* * *

Демниг күш-ажыл калбарган

Чаа-Хөл районда «Тиилелге» колхозтуң сиген шөлдери кончуг байлак. Хемниң шынааларында-даа, дагның белдеринде-даа бо чылын сиген эки болган. Колхоз баштаар чериниң даргазы эш Каваа-Сарыгның дыңнатканы болза:

— Бо чылын бистиң колхоз 2540 тонна сиген, 1700 тонна силос белеткээр планныг. Ону малга чемгир үеде долдур болгаш ажыр күүседириңге күш болгаш аргалар бар. Сөөлгү хүннерде улажып келген чаъс-бораң турза-даа, колхозчулар сиген белеткелинче түлүктеп киришкен.

Улуг-Хемниң шынааларында 55 кижи составтыг бригада июль 10-да ажылдап эгелээн. Делгем шөлдерде «ДТ-14» марка-лыг 2 тракторлар, аът-биле сиген кестирер 1 машина ажылдап турда, ортулуктарның оялчыктарында хол кадыырлардыг 25 кижи база кезип турар. Олар баштайгы бүдүн чартык хүн 42 гектарның сигенин кескен. Ол бригаданың 2 аът дырбаштарлыг, холдуң четчир чепсек-херектелдиг бөлүктери база ажылдап эгелээн.

Колхозтуң Ак-Талда 8 кижи составтыг звенозу бир сараатты тургускан, ында 1 трактор, хол кадыырлардыг 5 кижи ажылдап турар. Терезиниң шөлдеринде колхозчулар болгаш механизаторлар база-ла чаңгыс эп-сеткилдиг ажылдап турар.

Амгы бол кичээнгей ниитиниң малына чем белеткээринче угланган, ону тараа ажаалдазы эгелээр бетинде, август 10-га чедир, доозары дээш демниг күш-ажыл калбарган. Фермаларда, тудуг бригадазында звенолар база тургустунган. Ортаа-Хемниң болгаш Куйлуг-Хемниң ыраккы одарларында звенолар базы бар.

Эки салдынган силостуң ылангыя кыжын малга хоолузу дыка бедик. Бо талазы-биле белеткел база багай эвес. Төп сүт-бараан фермазының чанында чартык башняны дерип белеткээн, эрткен чылын ажыглаанда септевишаан, ында чаа 2 траншеяларны база белеткээн. Ак-Деңболгаш өске-даа элээн каш черлерде силос оңгарларын немей кылып турар.

«Тиилелге» колхоз силос салышкынын июль 12-де эгелей берген. Бо чылын олурткан 80 гектарда кукурузаның үнүжү чазагай. Ол ышкаш мал чеминге тараан 240 гектарда зеленка, 54 гектарда тоорук, 15 гектарда сигеннер болгаш 11 гектарда турнепс база эки үнүп турар.

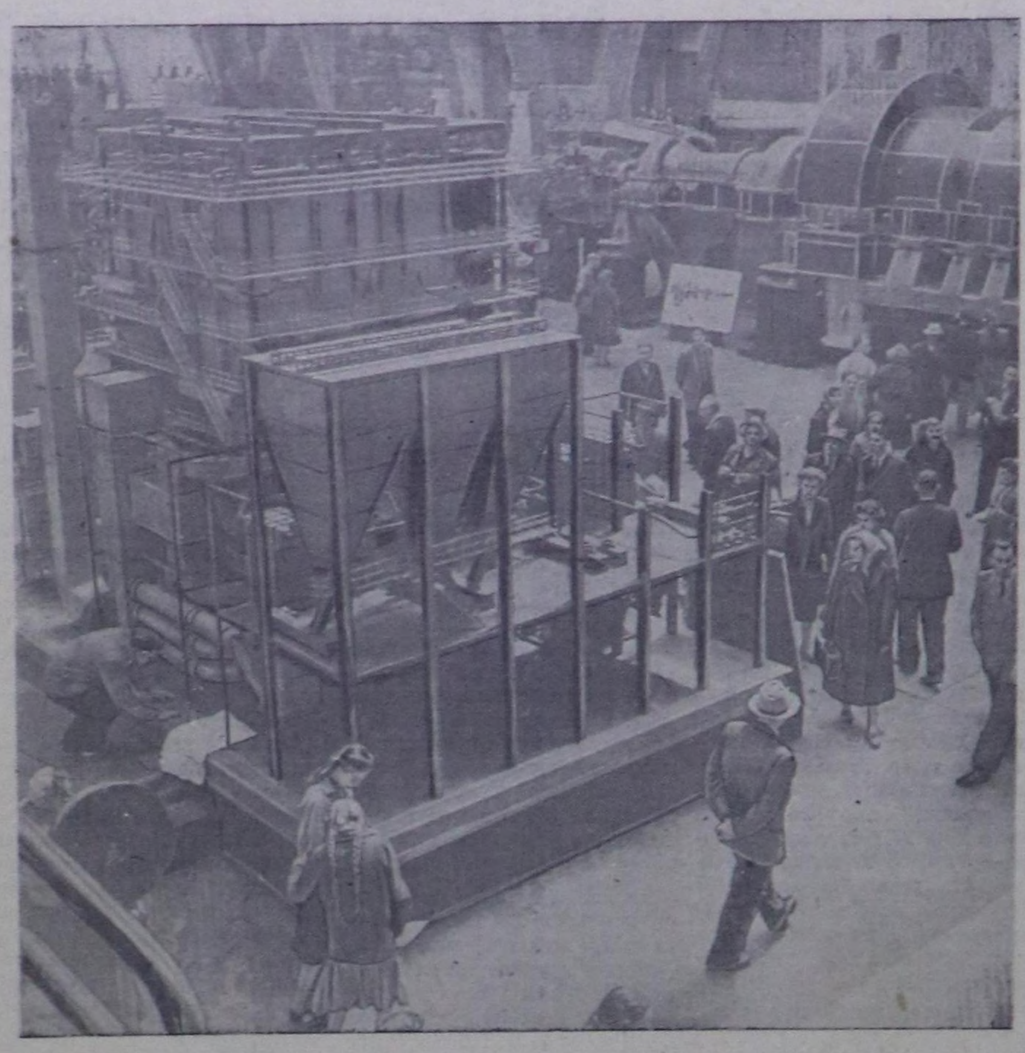

1958 чылда Бүгү-эвилелдиң үлетпүр делгелгези. «Машина тудуу» павильонунуң аар машина тудуу салбырында экспонаттарның аразында ПК—33—83 СП деп котелдуң ол хевээр дүрзүлээн хевириң делгээн. Подольскиде Орджоникидзе аттыг машина тудуунуң заводунуң бүдүрүп үндүрүп турары ындыг котелдар болза турбиналарны бус-биле хандырарынга ажыглаттынар. Котелдуң бүдүрүкчүлүү—шакта 660 тонна.

Чурукта: котелду көрүкчүлериниң көрүп турары.
Фото **А. Сергеев-Васильевтиң.**

СЭТА-ның фотохрониказы.

Четпестерни катаптавас

Улуг-Хем районнуң «СЭКП XX съездизи» колхозунуң колхозчулары чоннуң кижи бүрүзүнге онааштыр эът, сүт, саржаг бүдүрер талазы-биле АКШ-ты чоокку чылдарда четкеш эртер деп ниити сорулганы амыдыралга боттандырарының кол үүлү болур малга быжыг чем суурну белеткеп алыр дээш сиген кезилдезин организастыг чорудуп, кампанияны дүжүт ажаап алышкыны-биле капсырлаштырбазы болур.

Дөөдектиң улуртканы 25 кижи составтыг бригада июль 2-де Хендергеже сиген кезип үнүпкен. Кажан сигенчилер аттаныш турда колхоз даргазы эш Чүлдүм ында аът-биле кестирер 3 машина, холдуң 10 кадыырлары белен, баргашла кезип билир силер дээн. Бо чылын кезер сигенниң плапы 3.300 тонна. Күш-ажылдың чурумун шыңгыы сагып. тургаш, планны ажыр күүседирин күзээн сигенчилер шынавыла Хендергеге чеде бергеннер. Сиген шөлүнде чедирип кланы 3 машинаны ажылдадыр машинистер чок, 10 кадыырның чүгле үжү сыптыг болган ужурунда июль 5-ке чедир чүгле хол кадыыры-биле 3 кижи сигенни кезип турда, өскези хүнү халаска эрттирер ужурга таварышкан. Кадыыр бизээр шалыыш, дөжү, маска, дочуула болгаш өске-даа херектелдерни чедир чорутпаны илерээн.

Колхоз баштаар чери сигенчилерни ат барымдаалап чүгле суурдан үндүрерин бодааны шынныг. Зоотехник Нагибина сиген кезилдезиниң ажыл планын кылбаны, баштаар черниң даргазы эш Чүлдүм сигенчилерниң чурттаар оран-бажыңын, аъш-чем-биле хандырылгазын сонуургавайн турганы кончуг четпес. Сигенчилерниң аъш-чеми — хлеб база кара шай-биле ыызыгаарлаттынган турганын демдеглээр херек. Ховунуң ажыл-ишчилериндеи бедик үре-түннелдиг ажылды негээрде оларның амыдыралынга хамаарышкан негелделерни хандырар дугайында айтырыгны колхоз баштаар чери бирги ээлчеде тургузар ужурлуг.

Мал чемнериниң белеткелинде ажылдап турар колхозчуларның ортузунга агитация ажылын өкижидип, оларны аъш-чем, оран-бажыңбиле эки хандырып, сиген кезилдезиниң баштайгы хүннеринде илерээн четпестерни катаптавайн, мал чемнери белеткээр планы чедишкиннинг күүседириңче угланган хемчегларни боттандырары чүгүла.

С. ТОВАРИШТАЙ.

Эрзинниң колхозтарында

Малга ёзулуг быжыг чем суурну тургуспаанындан 1957—1958 чылдарның кыжынында ниитиниң малынга кайы хире, кандыг бергелер таваржып турганын Эрзин районнуң ажылчы чоннары, партия, совет болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының ажылдакчылары эки билирлер.

Эрткен чылдың октябрьдан эгелээш кыш дургузунда кончуг кылын чаган харның адаанга одарлар бастынган. Ынчангаш мал одарладырынга берге байдал таваржып турган. Бир эвес мал чемнери хөй турган болза, ындыг бергедээшкин болбас ийик. Апрель 15-ке чедир 6 тракторлар-биле мал чемнерин сөөрттүрүп үргүлчүлеп, база кыжын одар харын эжип келген. Анаа 60 тонна кывар чүүл чарыгдаттынган, колхозтар мал чеминге 100 тонна концентраттарны база ажыглаан. Малды кыш ажырар дээш колхозтар өске-даа хөй чарыгдалдарны үндүрген. Эрткен кыштың бергелериндеи боттарынга чогуур түннелди кылып, колхозтар болгаш МТС малга четчир, хөй чемнерни белеткээри эң-не шыңгыы айтырыг кылдыр тургустунуп турар.

Районнуң колхозтары мал чемнерин белеткээр 208 кижи составтыг 6 бригадаларны тургускан, олар Төре-Хөлдүң, Чөөгейниң, Тестиң болгаш Сагаан-Толагайның сиген шөлдеринде ажылдап турар. Бригадалар тракторлар-биле, аъттың сиген кезер машиналары, сиген бөлер дырбаштары база холдуң чепсек-херектелдери-биле хандыртынган. Ындыг-даа болза, районнуң колхозтары июль 10-га чедир сиген белеткелиниң планын чүгле 6,5 хуу күүседкени ажылдың темпизиниң ооҗумун айтып турар-дыр.

Тес-Хем МТС мал чемнерин белеткээринге техника талазы-биле улуг рольду ойнаар ужурлуг, ындыг турбуже, сиген кезер чүгле 4 машинаны Эрзиниң колхозтарынче чорутган. Чөөгейде, Нарында сиген кезер машиналар ажылдавастаан. МТС бодунуң техниказын септээрин харыылаар, ындыг турбуже ону колхозтарның дарганнарынга септедип ап турар. Тес-Хем район Эрзин райондан эвээш сиген белеткээр турбуже, МТС бүрүн хереселдиг сиген кезер 13 машиналарны Тес-Хемниң колхозтарынче чорутган, а Эрзин районга каш-ла машина чоруткан. МТС ийи районну деңге харыылаар хүлээлгелиг. Тес-Хем районун бодунуу, а Эрзин районун өске район кыдыр көөр хөөн турбас ужурлуг. МТС-тиң директору, кол зоотехниги, мал эмчизи Эрзин районга ховар барып турар.

Эрзиниң колхозтары чоокку үеге чедир-ле аъттың сиген кезер 67 машиналарының чүгле 31-ин, ылаңгыя «Коммунизмче орук» колхоз 18 машиназының чүгле 7-зин, «Чаа орук» колхоз 14 машинаның 5-жин ажылдадып киирген. Аът-биле сиген бөлер 38 дырбаштарның 17-зи ажыглалда кирген.

Сорулга болза, мал чемнериниң белеткелдерин дүргедедири-биле бүгү бар техниканы, тырттар дириг күштерни, кижилериң күжүн бүдүрүкчүлүг ажыглаары болур. Хол кадыырлары-биле сиген кезер чорукту чер бүрүзүнге калбаа-биле организастаар. Мал чемнери белеткеп турар колхозчуларның орансуурларын четче тургузары, оларга аъш-чемни өй-шаанда эки шынарлыг белеткеп бээри онза чугула. Мал чемнерин белеткээр дугайында айтырыгны район Совединиң сессиязында чугаалашкан. Ам хамык ужур сессияның шиитпирин херек кырынга күүседиринде.

А. ДАВАА.

Хойжуларнын шудургу ажылының түннели

Төрээн чуртка улам-на хөй дүктү бээр дээш Өвүр районда «Коммунизмче орук» колхозтуң хойжулары шудургу ажылдап келген. Хойжу бүрүзү чылдың бүгү-ле үеринде одарладыышкынны эки организастыг чорудуп турар. Эки ажаалгага тургустунган малдың продуктулуу бедик болур дээрзин мурнакчыларның дуржулгазы көргүскен. Хойжулар ол дуржулганы өөренип, ажыглап турар. Хойжулар бо чылдың часкы кыргылдазында мурнуку чылдарнымындан хөй дүктү алганнар.

Эрткен чылдарда хой кыргылдазы коданнар зайы-биле чоруттунуп турда, дүкке чидириг хөй болуп турган. Артель баштаар чери ол чорукту өөренип көргеш, кыргылданы Арыг-Бажы суурда кыргылда пунктузунга чорударын организастаан. Колхозтуң бодунуң электри кыргылда агрегады база 69 хол хачыларлыг кыргыкчылар кыргылданы организастыг эрттирген. Часкы кыргылдада хой бүрүзүнден 2 кг хире дүк алдынган. Колхоз бүрүнеге дүк белеткеп киирериниң планын долдур күүседкен. Колхозтуң өжиҗиттинген уксаалыг хойлары 2000 баш. Оларның бирээзинден-не 2,5 кг азы ниитизи-биле 5060 кг дүк алдынган.

Часкы кыргылдада хойжу эш Чыпсың-оол бир хойдан-на 3 кг, хойжулар Хүртен-оол, Шериг-оол, Анай-оол оларның кайызы-даа хой санындан 2,6 кг, Дагба—2,5 кг дүктү алганнар. Монгуш Хураганчыктың малдаан кошкарларының баш бүрүзү 5 кг дүктү берген.

М. СЕВЕН.

Орук септелгезинче кичээнгейни салыр

Оруктар септелгезиниң талазыбиле шалыпчы айны Бии-Хем районда Ленин аттыг көдээ ажылагай артелиниң баштаар чери (даргазы эш Мучаев) организастыг эрттирип турар. Колхозтуң девискээринде оруктарның, көвүрүглерниң септелгезинде база тудуунда 50 ажыг колхозчуларны, 3 автомашиналарны, 12 тергелиг аъттарны быжыглаан. Олар шалыпчы айның өгезинден бээр 2 чаа көвүрүглерни тудуп кылган, 1 көвүрүгүң септээн, элээн каш километр оруктарны аштаан.

Ындыг болза-даа, Ленин аттыг колхозтуң кожазы «Өөк» совхозтуң дирекция чери (директору эш Хвостов) оруктар септелгезиниң талазы-биле шалыпчы айны эрттиреринче амга чедир ёзулуг өгелеп кирбээн, а совхозтуң девискээринде автомашиналар оруунуң байдалы дыка багай болуп турар. Оруктар, көвүрүглер септелгезинче хүн бүрүнүң кичээнгейин угландырар херек.

О. ЧАМЫЯН.

Өөредилге чылынга белеткелдер кошкак

Бүгү черлерде ышкаш, Каа-Хем районнуң школаларында чаа өөредилге чылынга белеткелдериң үези келген. Көдээ Советтер, колхозтарның баштаар черлери, партия организациялары, школалар коллективтери болгаш районо чаа өөредилге чылынга белеткел ажылын хайныктырып чорудар ужурлуг. Ындыг турбуже, олар часкы шөл ажылдары доозулганынга чылдаглап алгаш, оожургалдыг байдалче кирген, ол хевээр школаларның чаа өөредилге чылынга белеткели база-ла кичээнгейден дашкаарлаан. Хөй-ниити организациялары школаларның чаа өөредилге чылынга белеткелин боттарының хүлээлгези кылдыр көрбейн турарының түннелинде районнуң кайы-даа школазында септелге чогууру-биле чорбайн турар.

Чижээ, районда Ленин аттыг колхоз мурнакчы ажыл-агый. Ынчалзажок ында партия организациязының секретары эш Паздерин школа ажылын көңгүс сонуургавастаан. Школаның оттулар ыяжын тайгада белеткеп каан, ону сөөрттүп эккеп алырының айтырыын секретарь сонуургаваан. Оон ынай оттулар ыяшты чүгле башкылар бажыңнарында дүжүргеш, школаны куругзадып турда, ону колхоз даргазы эш Середкин-даа, партия организациязының секретары эш Паздерин-даа этпээн. Районда «Тиилелге» колхоз база-ла мурнакчы ажыл-агый. Ынчалзажок оон даргазы эш Зайцев биле партия организациязының секретары эш Глазырин школаны чаа өөредилге чылынга белеткээрин чүгле көдээ Совет биле директор эш Бряжевтиң херээ кылдыр көргеш, школага ыяш сөөрттүп алырынга болгаш ону белеткээринге киржилгени херекке албайн келгеннер.

Бүрен-Хемде «Бурунгаар» колхоз 11 автомашиналарлыг. Колхоз даргазы эш Прокутинге школа эргелекчизи эш Шишова септелгеге хереглээр материалдар сөөрттүп эккеп алыры-биле айтырыг тургускан. Эш Прокутин бир машинаны айтып берген. Сөөлүнде илерээни болза, ол машина үрелик, улуг септелге эртер апарган. Оон ужурунда школа септелгези элээн каш хонукта чорбайн турган.

Школаларның чаа өөредилге чылынга белеткел ажылын удуртуп баштаар, ону боттары-биле харыылаар хүлээлгелиг хирезинде-ле чамдык көдээ Советтериниң даргалары ону барык уткан чыгыы турарлар. Федоровка көдээ Совединиң даргазы эш Чунаров, Бөк-Тей — эш Докур-оол, Шыныа—эш Сактагай олар школаларны болгаш интернаттарны белеткээр талазы-биле ажылды амдыгаа чедир-ле холга албааннар. Оон түннелинде ам районда септелгезин шуут дооскан школа чок боон турар.

Районда школа септелгезиниң хожудан турарының кол чылдагаанарының бирээзи болза, Сарыг-Сеп райүлетпүр комбинадының багай ажылдап турарындан хамааржы турар. Комбинат школалар септелгезинге хереглеттинер туйбу болгаш чугайны белеткевейн турар. Туйбу будурулгезиниң саадап турарын болгаш оон куду шынарлыын директор эш Сергеев: «Бисте школа ажылын көңгүс сонуургавастаан. Школаның оттулар ыяжын тайгада белеткеп каан, ону сөөрттүп эккеп алырының айтырыын секретарь сонуургаваан. Оон ынай оттулар ыяшты чүгле башкылар бажыңнарында дүжүргеш, школаны куругзадып турда, ону колхоз даргазы эш Середкин-даа, партия организациязының секретары эш Паздерин-даа этпээн. Районда «Тиилелге» колхоз база-ла мурнакчы ажыл-агый. Ынчалзажок оон даргазы эш Зайцев биле партия организациязының секретары эш Глазырин школаны чаа өөредилге чылынга белеткээрин чүгле көдээ Совет биле директор эш Бряжевтиң херээ кылдыр көргеш, школага ыяш сөөрттүп алырынга болгаш ону белеткээринге киржилгени херекке албайн келгеннер.

Школаларны чаа өөредилге чылынга белеткел ажылын удуртуп турарының кол чылдагаанарының бирээзи болза, Сарыг-Сеп райүлетпүр комбинадының багай ажылдап турарындан хамааржы турар. Комбинат школалар септелгезинге хереглеттинер туйбу болгаш чугайны белеткевейн турар. Туйбу будурулгезиниң саадап турарын болгаш оон куду шынарлыын директор эш Сергеев: «Бисте ынай сураглыг Чугай-Даг, комбинаттың эргезинде. Ындыг турбуже ында чугай өртедир ажыл чорувайн турар.

Районо чаа өөредилге чылынга белеткел ажылын база четпес удуртуп турар. Чоокта чаа болуп эрткен район Совединиң сессиязы районо эргелекчизи эш Полковтуң айтырыгларны оожум көрүп, үзе шиитпирлевейн турарын демдеглээн. Оон бээр элээн үе эрткен. Ынчалзажок чаа өөредилге чылынга белеткелде онза өскерилген чүве чок.

Ам үеде районнуң колхозтарында эң чугула кампанияларның бирээзи — малга чем белеткелиниң үези келген. Чамдык колхозтарның баштаар черлери ол кампанияга чылдаглап алгаш, школалар болгаш интернаттар септелгезин ийиги чергениң хөрээ кылдыр көре берген үүл бар. Ол черлерде партия организациялары, көдээ Советтер ол шын эвес хөөннерни буруу шавар болгаш школаларны чаа өөредилге чылынга үлегерлиг белеткээр ажылды холга алыр хүлээлгелиглер.

С. ТАМБА,
«Шынның» корреспондентизи.

Школа тудуунга шеф

Улуг-Хем районнуң «СЭКП XX съездизи» колхозунуң колхозчулары чаа өөредилге чылынга үүкштүр чеди чыл школазының тудуун доозуп ажыглалга киирер дээш июль 6-да воскресник организастаан.

Воскресникке дыка хөй чурттакчылар киришкен. Хендерге көдээ Совединиң даргазы эш Хурагандай ажылды шын организастаан. Дыштаныр хүнде эртенгиниң 8 шактан, бежээ 5 шакка чедир школаның кара шалазын салып довуурвтаарынга мурнакчы ажылдааннар база бар.

Башкылар Иванова, Будук-оол, Чаш-оол, эмнелге ажылдакчызы Тапоева болгаш өлүн хөй колхозчулар мурнакчы ажылдааннар.

И. БАДРА.

Төөгүлүг шиитпир

Майда Кыдаттың Коммунистиг партиязының VIII Бүгү-кыдат съездизиниң ийиги сессиязы болган.* Кыдаттың Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң ажылының дугайында отчет илеткелди чугаалаып көрген, ол илеткелди партияның ТК-зының Даргазының оралакчызы эш Лю Шао-ци кылганын, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Москвага болган Чөвүлел хуралдарының дугайында илеткелди партияның ТК-зының секретары эш Дэн Сяо-пин кылганын, КҮР-нуң 1956—1967 чылдарга (ийи катап эде көрген төлевилел) ажыл-агый хөгжүлдезиниң кол дүрүмнеринге тайылбырларны партияның ТК-ның секретариадының кежигүнү эш Тань Чжень-лин кылганын чугаалажып көрген болгаш ол илеткелдер талазы-биле чоюур шиитпирлерни хүлээп алган. Партияның Төп Комитединиң кежигүннериниң кандидаттарынга 25 кижини сессия немей соңгаан.

ККП-ның VIII съездизиниң ийиги сессиязы улуг кыдат улустуң амыдыралынга ёзулуг төөгүлүг ужур-дузалыг болуп турар. Ол сессияга Кыдаттың Коммунистиг партиязы социализм тургузуушкунунга чурттуң чедип алган чедишкиннерин түннеп көрген болгаш Кыдат Улус Республиканың экономиказын база культуразын улам ынай хөгжүдериниң, ажылчы чоннарның чаагай чоруунуң көдүлүүшкүнүнүң сорулгаларын идип үндүрген.

Кыдаттың Коммунистиг партиязының VIII Бүгү-кыдат съездизиниң ийиги сессиязы ККП ТК-ның ажылының дугайында отчет илеткелди бир сеткил-биле чүүлдүг деп көрген. «Бүгү күштерни салып, бурунгаар чүткүвүшаан, социализмни улам-на, дүрген-не эки, камналгалыг тургузар деп эш Мао Цзэ-дунуң инициативазы-биле партияның Төп Комитединиң идип үндүрген кол шугумун сессия бир сеткил-биле чүүлдүгзүнүп турар» деп сессияның хүлээп алган резолюциязында чугаалап турар.

«Экономиктиг, политиктиг болгаш культурлуг фронтуларга социалистиг революцияны үргүлчүлеп тургаш, социализм тургузуушкунунга кол шугумну амыдыралга чайгылыш чок боттандырар, техниктиг болгаш культурлуг революцияны идепкейлиг боттандырар, үлетпүр продукциязының чугула хевирлерин бүдүрер талазы-биле 15 чыл иштинде азы оон эвээш-даа хуусаада Англияны четкеш, эртер, КҮР-нуң көдээ ажыл-агыйының хөгжүлдезиниң кол дүрүмнери хуусаа бетинде күүсеттиниериниң чедип алыр, болдунар-ла дүргени-биле бистиң чуртувусту амгы үениң үлетпүрлүг, амгы үениң көдээ ажыл-агыйлыг болгаш амгы үениң эртемниг база культурлуг социалистиг улуг күрүнези болдурары дээш демисежир» деп сессия бүгү кыдат коммунистерни кыйгырган.

* * *

Кыдаттың Коммунистиг партиязының VIII Бүгү-кыдат съездизиниң бирги сессиязы болгандан бээр бүдүн чартык ажыг чыл эрткен. Ол үениң иштинде кыдат улус партияның удуртулгазы-биле социализм тургузуушкунунга улуг чедишкиннерни чедип алган. Кыдат Улус Республика улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң бирги беш чыл планын бүгү кол көргүзүүлери-биле 1957 чылда ажыр күүсеткен. Бирги беш чыл планын чедишкиннинг күүсеткениниң түннелинде Кыдаттың экономиказында тергиидекчи турушту социалистиг сектор ээлей берген. Ажыл-агыйының хуу капиталистиг сектору колдуунда узуткаттынган, а үүрмек бараанныг бүдүрүлге чурттуң экономиказынга шоолуг рольду ойнай албас апарган.

Кыдат улус бодунуң чуртун социалистиг индустриализастаарының баштайгы суурун быжыы-биле тургузуп алган. Беш чыл планының дургузунда үлетпүр продукциязының чугула хевирлериниң: хөмүрдаштың, нефтиниң, электри энергиязының, канның болгаш өскелериниң-даа бүдүрүлгези дыка улгаткан. Кыдат Улус Республикада ам шаанда чок турган үлетпүрүнүң чаа адырлары: химияның, ужар-чүүлдүң, автомобильдиң, станок тудуушкунунуң болгаш өскениң-даа үлетпүрү бар апарган.

Кыдаттың көдээ ажыл-агыйында база улуг өскерилгелер болган. Чүгле беш чылдың дургузунда көдээни социалистиг чаартын тургузары доозулган, ону мурнунда 15 чыл иштинде доозар деп төлевилээн турган. Беш чылдың иштинде чурт тараа, хөвең болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа культураларын бүдүрерин улгаттырган. Бирги беш чылда транспорт болгаш экономиказының өске-даа адырлары улуу-биле хөгжээн. Эртем, культура болгаш кадык камгалалы шапкын темпи-биле хөгжүп турган. Ажылчы чоннарның чаагай чоруу чайгылыш чок бедип келген.

Бирги беш чыл планын чедишкиннинг күүсеткени чуртка социалистиг тургузуушкунну улам ынай калбартырынга эргежок чугула байдалдарны тургускан. Бүгү чуртту хаара туткан политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүлүүшкүн чурттуң экономиказын болгаш культуразын хөгжүдериниге улуг чаа шуураашкынны кылыр арганы берип турар деп ККП-ның VIII Бүгү-кыдат съездизиниң сессиязы айтып турган.

Амгы үеде Кыдаттың Коммунистиг партиязы аар индустрияны колдады өстүрери-биле үлетпүрү болгаш көдээ ажыл-агыйны харугда хөгжүдер сорулганы салган. Үлетпүрү болгаш көдээ ажыл-агыйны харугда хөгжүдериниче угланган партияның шугуму Кыдатта боттуг байдалды барымдаалап турар, ында чурттуң алды чүс миллион ажыг чонундан беш чүс миллион ажыг кижи тараачыннар болуп турар. Ол сорулганы боттандырары көдээ ажыл-агый машиналарын, химиктиг чемнишчидилгелерни, тудуг материалдарын, одаар чүүлду, электри энергияны, транспорт хереселдерин болгаш аар үлетпүрүнүң өскедаа продукциязының хевирлерин, а ол ышкаш чиик үлетпүрүнүң продукциязының өске-даа хевирлерин негээр делегейде эң улуг иштики рынокту тургузарын хандырар. «Көдээ ажыл-агыйны бүгү тала-биле хөгжүдери чуртту индустриализастаарын чайлаш чок дүргедедир, бүгү улус ажыл-агыйын хөгжүдерин дүргедедир, бүгү чуртту чонунуң амыдыралын өкижидеринге болгаш ажылчыннар биле тараачыннарның өвилелин күштелдиреринге улуу-биле дегүм болур» деп ККП ТК-ның отчет илеткелинде чугаалап турар.

Бирги беш чыл планының сорулгаларын чедишкиннинг күүсеткени, экономиктиг фронтуга социалистиг революцияның тиилелгези, ажылдың стилин корум-чурумчудары дээш бүгү улустуң 1957 чылдың майдан калбарып эгелээн шимчээшкини КҮР-да бүгү улустуң патриоттуг кайгамчыктыг күш-ажылчы көдүлүүшкүнүн болдурган, чуртту эрги тургузугнуң оруунче катап киирерин ораладжып турган барыын үзелдиг буржуаз идегеттерниң ораладжыышкыннарынга ол шимчээшкиниң чоруп турарының үезинде кыдат улус Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле шиитпирлиг согуушкунну берген.

Ажылдың стилин корум-чурумчудары дээш бүгү улустуң шимчээшкини болгаш барыын үзелдиг идегеттерге удур демисел улус массаларның политиктиг медереллиин болгаш социалистиг идепкейин бедиткен, улустуң демократтыг диктатуразының улам ынай быжыгарынга, Кыдаттың Коммунистиг партиязынга массаларның бүзүрели быжыгарынга чедирип келген деп Кыдаттың Компартиязының VIII Бүгү-кыдат съездизиниң ийиги сессиязынга айтып турган. «Партия массаларга чүрээн берген, а массалар бодунуң ээлчээнде партияга чүрээн берген дээрзин массалар чүрээ-биле билип турарлар» деп ККП ТК-ның ажылының дугайында отчет илеткелде чугаалап турар.

Ажылдың стилин корум-чурумчудар дээш шимчээшкин чоруп турда кыдат улустуң мораль-политиктиг чаңгыс эви быжыккан, партияның ат-авторитеди улам улгаткан. Кыдаттың Коммунистиг партиязының хүрээлеңинче шуургуп кирген барыын үзелдиг идегеттерден болгаш социализмниң хөрээнге өскерилгеннерни партия аштап арыглаан, ол идегеттер партияның иштинге хуу-хараар чорукту, хоорулчак чорукту, кызыгаарланчак чорукту, национализмни калбартырын ораладжып, ревизионисчи болгаш өске-даа антисоциалистиг чорудулгаларны кылып, партиядан дашкаар турар буржуаз идегеттер-биле эвиледжип алгаш, партияга база социалистиг системага халдап турганнар. «Ангы талазы-биле өске идегеттерден болгаш өскерликчилерден партияны арыглап эштааны болза партияның хөрээнге улуг тиилелге болган» деп ККП ТК-ның отчет илеткелинде айтып турар.

Экономиктиг, политиктиг болгаш идеологтуг фронтуларга кыдат улустуң чедип алган шиитпирлиг тиилелгери Кыдаттың экономиказының болгаш культуразының улам ынай шапкын көдүлүүнге чедирген. КҮР-нуң ийиги беш чыл планының баштайгы чылы болур 1958 чыл социалистиг тургузуушкунга бүгү-ниитиниң шураашкыны-биле демдеглеттинген. Кыдат Улус Республиканың үлетпүрү, көдээ ажыл-агыйы, культуразы улам дүргени-биле хөгжээн. 1958 чылдың январьдан апрельге чедир 1957 чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге үлетпүрүнүң ниити продукциязы 26 хуу өскен, а апрель иштинде үлет-

* ККП-ның VIII Бүгү-кыдат съездизинден хүлээп алган Кыдаттың Коммунистиг партиязының Уставын ёзугаар партияның съездизиниң чыылда бүрүзүнүң күштүг эргезин 5 чыл хуусаалыг доктааткан. Съездилериниң аразында Төп Комитет партияның Бүгү-кыдат съездизиниң сессиязын чылда бир катап чыылдырып турар.

Эткир-суткур инек санынга онааштыр сүт саалдазының эрткен чылга деңнээрге медээзи

(1958 чылдың июль 1-ге чедир)

Колхозтар	Районнар	1958 ч. саттан сүт (кг-биле)	1957 ч. (кг-биле) июль 1-де турганы	1957 чылга деңнээрге 1958 чылда саттан сүттүң хуузу
«Большевик»	Чөөн-Хемчик	811	308	263,3
«Кызыл тук»	Барыын-Хемчик	314	149	210,7
«Октябрь 30 чылы»	Чөөн-Хемчик	342	172	198,8
«Найырал»	Бай-Тайга	393	205	191,7
«Искра»	Чөөн-Хемчик	752	394	190,8
Ленин аттыг	Чөөн-Хемчик	766	419	182,8
«Кызыл тараачын»	Барыын-Хемчик	475	280	170,0
«Большевик»	Барыын-Хемчик	494	331	149,2
«Тиилелге»	Бай-Тайга	356	249	143,0
«ВЛКСМ 30 чылы»	Барыын-Хемчик	809	568	142,4
«Совет Тыванын 5 чылы»	Барыын-Хемчик	426	231	141,1
«Хорум-Даг»	Чөөн-Хемчик	406	292	139,0
«Хадың»	Бии-Хем	653	486	134,4
«Кызыл сылдыс»	Бии-Хем	560	423	132,3
«Эйлиг-Хем»	Улуг-Хем	354	270	131,1
«Бурунгаар»	Чаа-Хөл	373	286	130,4
«Коммунизмниң херели»	Сүт-Хөл	495	387	127,8
«Кызыл тук»	Эрзин	584	464	125,8
«Ишкин»	Сүт-Хөл	480	385	124,6
«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	305	247	123,4
«Тиилелге»	Бии-Хем	700	568	123,2
Жданов аттыг	Улуг-Хем	400	328	121,9
Сталин аттыг	Бай-Тайга	335	279	120,0
«Кызыл тараачын»	Чөөн-Хемчик	325	273	119,0
«Алдан-Маадыр»	Сүт-Хөл	422	361	116,8
Ленин аттыг	Бии-Хем	786	673	116,8
«Ленин оруу»	Барыын-Хемчик	298	256	116,4
«Тиилелге»	Чаа-Хөл	414	356	116,2
«Коммунизмче орук»	Каа-Хем	758	669	113,3
«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	686	638	113,2
Ленин аттыг	Чаа-Хөл	392	346	113,2
Дзержинский аттыг	Таңды	208	190	109,5
«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	504	465	108,3
«СЭКП 20 съездизи»	Бии-Хем	362	337	107,4
«Октябрь 40 чылы»	Чөөн-Хемчик	309	291	106,1
«Октябрь 14 чылы»	Каа-Хем	738	708	104,2
Ленин аттыг	Каа-Хем	839	815	102,9
«Мурнакчы»	Бай-Тайга	419	409	102,4
Ленин аттыг	Улуг-Хем	344	337	102,0
Ленин аттыг	Тес-Хем	334	328	101,8
«СЭКП 19 съездизи»	Улуг-Хем	390	395	98,7
«Революцияның чалбыжы»	Таңды	802	815	98,4
«Искра»	Бии-Хем	558	597	93,4
«Ак-Эрик»	Тес-Хем	529	587	90,1
«Совет Тыва»	Каа-Хем	393	440	89,3
«Кызыл тук»	Каа-Хем	533	601	87,2
Сталин аттыг	Таңды	316	365	86,5
«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	829	1041	79,6
«Кызыл партизан»	Таңды	322	415	77,6
«Чырык орук»	Сүт-Хөл	298	398	77,6
«Тиилелге»	Каа-Хем	601	778	77,2
«Дружба»	Таңды	447	580	77,0
«Х Улуг Хурал»	Улуг-Хем	352	476	73,9
«Чодураа»	Улуг-Хем	245	333	73,9
«Найырал»	Чаа-Хөл	266	371	71,5
«Коммунизмче орук»	Чөөн-Хемчик	268	375	71,4
«Чаа орук»	Эрзин	290	409	70,9
Киров аттыг	Сүт-Хөл	227	320	70,9
«Мөрен»	Эрзин	278	410	67,8
«СЭКП 20 съездизи»	Улуг-Хем	242	392	61,7

Эрткен чылдың бо-ла үезибиле деңнээрге, районнарда сүттүң ниити саалдазының медээзи

(1958 чылдың июль 1-ге чедир)

Районнар	1957 ч. деңнээрге 1958 ч. саттан сүттүң хуузу
Барыын-Хемчик	129,1
Тожу	127,6
Бай-Тайга	114,0
Бии-Хем	110,0
Чөөн-Хемчик	105,8
Чаа-Хөл	99,5
Улуг-Хем	98,8
Өвүр	96,5
Таңды	92,8
Тес-Хем	92,4
Каа-Хем	86,5
Эрзин	86,2
Сүт-Хөл	79,9

Эткир-суткур инек бүрүзүнден сүт саалдазының эрткен чылдың бо-ла үезинге деңнээрге медээзи

(1958 чылдың июль 1-ге чедир)

Районнар	57 ч. деңнээрге 58 ч. саттан сүттүң хуузу
Барыын-Хемчик	143,3
Бай-Тайга	121,4
Тожу	118,5
Бии-Хем	107,3
Чаа-Хөл	106,8
Улуг-Хем	96,5
Таңды	95,2
Өвүр	94,6
Тес-Хем	92,5
Каа-Хем	91,7
Чөөн-Хемчик	86,1
Эрзин	78,0
Сүт-Хөл	76,2

Саанчының күш-ажылы

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң төп сүт-бараан фермазының саанчылары Д. Дагаа, М. Ажыңмаа, К. Чылбак, Айыржаан олар боттарынга быжыглаан инек бүрүзүнден 550—600 кг сүттү саап алганнар, бо болза чартык чылдың түңнели-дир. Олар ажылагый чылының төнчүзүнге чедир бир инектен-не 1200 кг сүттү саап алыр деп хүлээлгени алганнар.

Ферма ажылдакчылары 10 гектар сиген шөлүн суггарган, тудугга хереглээр 10 муң кезек дранканы белеткээн болгаш боттарының күжү-биле 600 хойну, 1000 өшкүнү кыргаан турган. Олар хостуг шактарында колхоз бүдүрүлгезиниң шак ындыг ажылдарынга идепкейлиг киржип турар.

Ш. СУНДУЙ.

Чурукта: Таңды районда Сталин аттыг колхозтуң Могай фермазының саанчызы Оюн Көк-кыс. Ол, чартык чылда кадыкшыдылга фермазынга ажылдап турган, чылдың баштайгы чартыында 500 ажыг литр сүттү инек бүрүзүнден саап алган.

Чуруу С. Тамбаныы.

Пропагандистер курузу

Областың пропагандистериниң ай хуусаалыг чайгы өредилге курузу ажылдап эгелээнден бээр ам чартык ай чедип турар. Ында 120 ажыг кижи өөренип турар. Курс үш үе-чадалыг ажылдап эртер: баштайгы үези —июль 1-ден 10-га чедир аңгы-аңгы темаларга ниити лекциялар дыңнаан; ийиги үе-чадазында (июль 11-ден 23-ке чедир) партия төөгүзүн болгаш политэкономия, тодаргай экономика өөренириниң бөлгүмнериниң удуртукчулары пропагандистер ол эртемнериниң аайы-биле ийи бөлүктерге үстүп алгаш бо талазы-биле лекциялар дыңнаар болгаш семинарлар эрттер; үшкү үе-чадада — пропагандистериниң дуржулга солчуушкуну болгаш областың үлетпүр бүдүрүлгелеринге, мурнакчы колхозтарга барып экскурсия эртер.

Баштайгы он хонукта пропагандистер чаарби ажыг лекцияларны дыңнаан. Оларның иштинден СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң дугайында эш С. Б. Токаның, партийжи ажылдың стилиниң дугайында эш А. В. Анкудиновтуң, делегей байдалының дугайында эш А. А. Лепешкиннің, ССРЭ-ниң экономиктиг кол сорулгазын шиитпирлээри дээш демиселдің амгы үе чадазының дугайында эш В. В. Куренёвтуң болгаш өске-даа чамдык лекторларның лекцияларын дыңнакчылар улуг сонуургал-биле дыңнаан.

Курстуң ажылынга кол түүл болза номчуттунуп турар лекцияларның, семинар кичээлдериниң идейтеоретиктиг бедик шынары, революстуг теорияны практика-биле холбаштырары болур. Ындыг турбуже чамдык лекторларның номчаан лекциялары дыңнакчыларның сонуургалын хандырбаан деп чүвени демдеглээри чугула. Социалистиг чарыш болгаш массаларның инициативазының дугайында эш Федотовтуң, шажынның эртемге удурланчак чоруунуң дугайында темага эш Ильиныхтың, көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдези болгаш ооң перспективаларының дугайында эш Козленконуң лекциялары система чок, областың амыдыралы-биле холбаштаан, аная-ла ниити, эмин эртир хөй сан түңнер биле долдурттунган болгаш дыңнакчыларның күзелин хандырбаан.

Курстуң ажылын ооң дирекциязы четпес организастаан ужурунда чамдык лекторлар айыткан шагында келбейн баар, ынчангаш ону өске лекторлар-биле солуур ийикпе, азы дыңнакчылар боттары номчулга кылыр таварылгалар турган. Чижээ июль 10-да бир лектор келбейн баарга өредилге шагында курстуң ниити хуралын кылган.

Чамдык дыңнакчылар кичээл шагын үзер, СЭКП Чаа-Хөл райкомунуң пропагандизи эш Шыырап арагалаан ийи хүн кичээлге келбээн, партия Тес-Хем райкомунуң пропагандизи эш Чүргүй-оол чылдагаанныг-даа болза, чөпшээрел чокка кичээлдер үскен. Бо четпестерни пропагандистерниң ниити хуралы буруу шаап көрген.

Ам курс бодунуң ажылының ийиги үе-чадазынче кирген. Ол үениң дургузунда дыңнакчылар үжен ажыг лекцияларны дыңнаар. Бистиң курзувустуң ажылдаар үези ам-даа элээн арткан. Бо арткан үениң иштинде дыңнакчылар марксизм-ленинизмниң үндезилекчилериниң ажылдарын, партияның съездилериниң, конференцияларының материалдарын, Төп Комитеттиң Пленумларының шиитпирлерин хандыр өөренир, бо талазы-биле консультацияларны алыр, областың үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш мурнакчы колхозтарының ажылы-биле таныжар ужурлуг бис. Өөредилгени болгаш экскурсияларны эки организастыг чорудар чорук бистиң келир үеде ажылывыска улуг идигни бээр.

Х. БАЙКАРОВ,
пропагандист.

Бүгү-российниң культура албан черлериниң көрүлдезинге уткуштур

Тамара Жукованың дуржулгазы

Он классты дооскан сөөлүнде Тамараның мурнунга күш-ажылчы орук ажыттынган. Муң тос чүс бежен беш чылдың эгезинде Тамара Жукова Чаа-Хөл районнуң Кара-Сугда көдээ библиотекага ажылдап кирген. Кара-Сугнуң даг шинчилел бөлүү ажылын дооскан сөөлүнде библиотеканың ном фондузу Ак-Туругже шилчиттинген. Баштай библиотека тапкыш бажыңга турган. Тамара ол-ла дораан чаа библиотека бажыңы тудар дугайында айтырыгны суму Совединге, колхоз баштаар черинге кирген. Айтырыгны хөй катап тургузуп келген соонда чаа библиотека тудары амна шиитпирлеттинген. Хостуг шактарда библиотеканың тудуунга Тамара боду-биле киржип турган. Кыска үениң иштинде 84 дөрбелчин метр шөлдүг библиотека тудуу ажыглалга кирген.

Тамара Жукованың ады болгаш ооң эргелекчилен турар библиотеказы областа биллингир апарган. Ак-Туругнуң библиотеказы чыл бүрүде-ле областа эң эки ажылдыг библиотека болуп, областың көдээ библиотекаларының социалистиг чарыжынга бирги черни эзлээн. Библиотеканың номнарының саны ак 9142 четкен. Ооң иштинде тыва дылда номнар 2500 ажыг. Тамара Жукова Ак-Туругта келгениниң баштайгы чылында номчукчуларның саны 150 хире кижи турган. Суурнуң бажыңнарын кезип, ном дугайында тайылбыр ажылдарын чорудуп, номчукчуларның саны хүн бүрүде-ле өзүп турарын ол чедип алган. Ам библиотека 850 номчукчуларлыг. Оларның арызында колхозчулар, өөреникчилер, башкылар, эмчилер, агрономнар болгаш бичии уруглар. Бир хүн библиотекага кээп турар номчукчуларның саны ортумаа-биле 70—80 кижи чедип турар. Ортумак школаның лаборантызы Кошкар-оол, пенсионер Федоров, саанчылар Аяккыс, Олчакай, өөреникчилер Ноябрь, Оюн-оол, Седен болгаш өскелер-даа идепкейлиг номчукчулар.

Библиотека номнарны аңгы-аңгы бөлүктерге чарган. Тыва алдыгы бешки чылда база ховунуң ажылшчиларынге дузаламчы. Оларның кайызы-даа долдунган. Номнарны тус-тус кезек аайы-биле чыскаай салгаш, кезектиң аттарын бижигилээн. Чижээ, уран-чечен литература, уруглар литературалары, ССРЭ-ниң улустарының литературазы, марксизм-ленинизм, кадык камгалалы, техника, көдээ ажыл-агый дээш оон-даа өске. Библиотекада 13 аңгы солуннар, 20 аңгы сеткүүлдер бар.

Библиотеканың номчукчулар залы эң-не көрүштүг кыдыр деритинген. Ында мындыг лозунгулар бар: «Билиглерниң үнер дөзү — номга ынакшынар». (М. Горький) «Номнар билиглерни берип турар, а билиглер — улуг күш» (Н. Крупская). Ол ышкаш «Ленинчи комсомолдуң 40 чылынга уткуштур» деп эгелиг чуруктар делгелгези бар. Библиотекага келген номчукчу чугле чаа солуннарны, сеткүүлдерни, номнарны көөр эвес. Ленин аттыг колхозтуң ажыл-агыйының бүгү адырларында мурнакчыларның аттарын ооң билип ап болур. Мурнакчыларның аттарын бижээн, оларның хүнде, айда, кварталда күүседип турар ажылын тодаргай көргүскен. Колхозтуң бүгү ажылагыйының болгаш орулгазының чыл бүрүде өзүлдезин көргүзкен диаграмма бар. Колхозтуң перспективтиг планын кызыл пөсте бижээш аскылаан.

Библиотекада кандыг чаа номнар, сеткүүлдер киргенин, ында чүү бижээнин номчукчуларга чугаалап бээри Жуковага чаңчыл болган... Бо чылдың июнь айның бир кежээзинде библиотекага номчукчулар долдур олурупкан турган.

— Чаа келген «Огонек» деп сеткүүлде А. Новитовтуң «Үштерниң бирээзи» деп тоожузу парлаттынып эгелээн. Ооң допчу утказын силерге чугаалап берейн бе?

— Ынчап көрүцерем—дээн үнер оон-моон дыңналган.

Тамара ол тоожунуң дугайын чугаалай бээрге, номчукчулар дыңнаан олурупкан. Жукова чугаалап дооскан соонда:

— Солунун аа, шпионнарны тудуп алчык ирги бе? Моон соңгаар чүү болур ирги? — деп, Иргит Очур сонуургап айтырган.

— Чүү болу бээрин дараазында номерлерден билип аар бис — деп, Тамара харылаан.

Чамдыкта номчукчулар кандыг бир чылдагаанга таварышкаш библиотекага кээп шыдавас апаранда Жукова оларга номнарны чедирип берип турар. Колхозчу Анай эмнелгеге божуп алган чыдырда чеде берген. Баштай ооң олчазы чүү болган, кандыг чыдарын айтыргаш, кандыг номнар хереглеп турарын билип алган. Эртенинде ол «Ава болгаш чаш уруглар», «Аныяк иелерге сүме» деп номнарны чедире бээрге, Анай дыка өөрээн.

Тамара Жукова мал фермаларынга, хову бригадаларынга үргүлчү барып, оларга солун номнарны чедирип, лекция, беседаларны, солун номчулгаларын чорудуп, монтаждарны кылып турар. Ылаңгыя сүт-бараан фермазынга баргаш, «Сүттүң бедик саалдазы дээш» деп темалыг монтажты кылган. Ол ышкаш «саанчыларга дуза» деп ном делгелгезин база тургускан. «Кижи санынга онааштыр эзт, сүт, саржат бүдүрериниң талазы-биле чоокку чылдарда АКШ-ты четкеш, эрттээлицер!» деп лозунгуларны сүт-бараан фермазынга аскан. Чаа сеткүүлдерни ховуу турлагларынга чедире бээрге механизаторлар Тамарага өөрүп четиргенин илередип тураралар. «Тыванын хойжуларының библиотеказын» хойжуларга чедирип бергеш.

Бо чылдың чүгле бирги кварталында дөрт номчулга конференциязын дараазында номнарга организастап чоруткан: В. Носовтуң «Витя Малеев школага болгаш бажыңга», С. Токаның «Араттың сөзү», И. Волковтуң болгаш Е. Смирнованың «Москва школачызының дугайында тоожузу». Л. Космодемьянскаяның «Шура болгаш Зоя дугайында тоожузунга». Конференцияга айның эгезинден белеткенгеш ону төнчүзүнде барып чорудуп турар. «Араттың сөзү» деп номга конференцияны мынчаар эртирген.

Библиотекага «Араттың сөзү» деп чүгле 2 ном турган. Ынчангаш чеди экземплар номну Кызылда область библиотеказындан чагыдып алган. 5-ти Чаа-Хөл библиотеказындан алган. Номчукчулар идепкейлиг белеткенин эгелээннер. Библиотекага авторнуң чуруу-биле допчу намдарын аскан. Конференция эгелээриниң үш хонук мурнунда чалаага билеттерин бажың бүрүзүнге чедирип бергилээн болгаш чаралдарны элээн каш кезек кылдыр бижээш, көскү черлерге аскылаан.

Конференцияны библиотека эргелекчизи ажыткаш, конференцияның ажык-дузазының дугайында допчу чүве чугаалаан. Тоску класстың өөреникчизи Лена Биче-оол чогаалчының чогаалдыкчы ажыл-чорудулгазының дугайында допчу сөс чугаалаан. Ооң сөөлүнде дараазында темалар ёзугаар чугаалажыышкынны эгелээн.

1. Ядыы араттарның чурталгазы.
2. Тас-Баштыгның овур-хевири.
3. Даратган ядыылар.
4. Коммунистерниң овур-хевири.
5. Октябрының Улуг революциязының саъдары-биле араттарның оттуушкуну.

Сес классчы Монгуш Маша ачазының бичии чоруур шаанда байларга хөлечиктеп, аар-берге ажылдар кылып, берге амыдыралга өскенин ачазындан дыңнаанын чугаалаан. Конференция дыка солун болуп эрткен. Конференция сөөлүнде школачылар концерт көргүскен. Концертке «Араттың сөзүнден» «Шаагай» деп үзүндүү шин кылдыр тургускан ойнаннар. Концерт сөөлүнде массалыг оюннар, танцы болган.

Жукова кожазында «Бурунгаар» колхозтуң библиотеказынга элээн каш катап чеде бергеш, практиктиг дузаны чедирген. Ылаңгыя номнарны канчаар аайлап салырын, оларны тус-тус кезектерге чарарын, номнарны канчаар демдеглээрин, кварталы планын кылырын болгаш ыыткыр номчулганы чорударын библиотека эргелекчизинге херек кырында көргүскен.

Ак-Туругнуң көдээ библиотеказы ам областа эң эки ажылдыг библиотека болуп турар. Энир чылын Октябрының социалистиг Улуг революциязының 40 чылын таварыштыр областың культура албан черлериниң көрүлдезинге бирги черни алгаш, 4787 рубльдиг өртектиг шаңналы-биле болгаш облкүүс-комуңуң база СЭКП обкомунуң Хүндүлел бижин-биле ол шаңнаткан.

Т. КЫЗЫЛ-ООЛ.

пүр продукциязының өзүлдези 42 хуу болган. Бо чылын үлетпүр продукциязының өзүлдезиниң темпизи мурнунда телевилеп турганынга бодаарга дыка бедөөн турар болгаш бирги беш чылдың кайы-даа чылында үлетпүр бүдүрүлгезиниң өзүлдезиниң темпизинден ашкан турар деп сессияга демдеглеп турган.

1958 чылда Кыдатка муң хире улуг үлетпүр бүдүрүлгелерин тудар, ол—бүгү чылдарының дүргузунда тудуп эгелээн бүдүрүлгелерден хөй болуп турар. Кыдаттың Коммунистиг партиязының VIII съездизиниң ийиги сессиязы улуг бүдүрүлгелерни тургузары-биле чергелештир, чурт үлетпүрүн бүгү хемчег-биле хөгжүдерин, ортумак болгаш үүрмек бүдүрүлгелерни чер болганга тудуп тургузарын чугула соруга кылдыр салган. Ол дээрге чуртту индустриализастаарын дүргедиринге болгаш көдээ ажылагыйны механизастаарынга, техниктиг күштериниң өзеринге база республиканың бүгү районнарының экономиказы деңге хөгжүүрүнге дузалаар.

Ам кыдат улус партияның удуртулгазы-биле социалистиг революцияга экономиктиг, политиктиг болгаш идеологтуг фронтуларга шиитпирлиг тиилелгени чедип алганда, ол социалистиг тургузуушкуннуң чаа үезинче кирип турар. Ам кол чүве болза техника болгаш культура революциязы болуп турар, ону боттандырарынче бүгү кыдат улусту болгаш партияны ККП-ның VIII Бүгү-кыдат съездизиниң ийиги сессиязы кыйгырган. Техниктиг революцияның кол сорулгалары болза бүгү чурттуң улус ажыл-агыйын, ооң иштинде көдээ ажыл-агыйны болгаш ус-дарган үлетпүрүн амгы үениң улуг бүдүрүлгезиниң чаа техниктиг суурунче шилчидери, болдунар черлерге машиналарны болгаш механизмнерни ажыглаары, бүгү хоорайларны болгаш көдээ суурларны электрижидери, бүгү улуг болгаш ортумак хоорайларны үлетпүрлүг хоорайлар болдурары болур деп ККП ТК-ның отчет илетпүр продукциязының өзүлдези 42 хуу болган. Бо чылын үлетпүр продукциязының өзүлдезиниң темпизи мурнунда телевилеп турганынга бодаарга дыка бедөөн турар болгаш бирги беш чылдың кайы-даа чылында үлетпүр бүдүрүлгезиниң өзүлдезиниң темпизинден ашкан турар деп сессияга демдеглеп турган.

1958 чылда Кыдатка муң хире улуг үлетпүр бүдүрүлгелерин тудар, ол—бүгү чылдарының дүргузунда тудуп эгелээн бүдүрүлгелерден хөй болуп турар. Кыдаттың Коммунистиг партиязының VIII съездизиниң ийиги сессиязы улуг бүдүрүлгелерни тургузары-биле чергелештир, чурт үлетпүрүн бүгү хемчег-биле хөгжүдерин, ортумак болгаш үүрмек бүдүрүлгелерни чер болганга тудуп тургузарын чугула соруга кылдыр салган. Ол дээрге чуртту индустриализастаарын дүргедиринге болгаш көдээ ажылагыйны механизастаарынга, техниктиг күштериниң өзеринге база республиканың бүгү районнарының экономиказы деңге хөгжүүрүнге дузалаар.

Ам кыдат улус партияның удуртулгазы-биле социалистиг революцияга экономиктиг, политиктиг болгаш идеологтуг фронтуларга шиитпирлиг тиилелгени чедип алганда, ол социалистиг тургузуушкуннуң чаа үезинче кирип турар. Ам кол чүве болза техника болгаш культура революциязы болуп турар, ону боттандырарынче бүгү кыдат улусту болгаш партияны ККП-ның VIII Бүгү-кыдат съездизиниң ийиги сессиязы кыйгырган. Техниктиг революцияның кол сорулгалары болза бүгү чуртту улус ажыл-агыйын, ооң иштинде көдээ ажыл-агыйны болгаш ус-дарган үлетпүрүн амгы үениң улуг бүдүрүлгезиниң чаа техниктиг суурунче шилчидери, болдунар черлерге машиналарны болгаш механизмнерни ажыглаары, бүгү хоорайларны болгаш көдээ суурларны электрижидери, бүгү улуг болгаш ортумак хоорайларны үлетпүрлүг хоорайлар болдурары болур деп ККП ТК-ның отчет илетпүр келинде чугаалап турар. Шупту уездилерниң төптери болгаш хөй-хөй суурлар база волостилер боттары үлетпүрлүг болзун дээш, болдунар черлерге чаа үлетпүр баазаларын база чоорту тургузары эргежок чугула, бүгү можуларга, КУРнуң автономнуг районнарынга болгаш округтарының база уездилериниң хөйүнге үлетпүрүн продукциязы үне талазы-биле көдээ ажылагыйның продукциязын ашкан турарын чедип алыр.

Культура революциязын харугда кады чорударының эргежок чугулазын сессия айыткан. Культура революциязының кол сорулгалары болза бижик билбес чорукту узуткаары, бүгү-ниити эге өөредилгени боттандырары, волостилерге ортумак өөредилге черлерин, а округтарга болгаш элээн хөй уездилерге дээди өөредилге черлерин, эртем-шинчилел албан черлерин чоорту тургузары, биче националдарга үжүк-бижикти тургузарының азы чаартырының талазы-биле ажылды доозары, кыдат бижикти чаартырын күштүү-биле чорудары, социалистиг литератураны болгаш уран чүүлдү хөгжүдери, хөй миллион армия интеллигенцияны тургузары дээш чаа интеллигентилерни белеткээр болгаш эрги интеллигентилерни өде кижизидери, күш-культураны болгаш спортту хөгжүдери болур.

«1956—1967 чылдарда КУРнуң көдээ ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол дүрүмнериниң» сессиядан хүлээп алган төлевилели КУРнуң көдээ ажыл-агыйының улам ыңай өзүлдезинге кончуг улуг ужур-дузалыг болуп турар. Кыдаттың көдээ ажыл-агыйын көдүрериниң ол 12 чылдыг программазын 1955 чылдың кыжынында баштай көдүрүп үнүрген. Кыдаттың көдээ ажыл-агыйының хөгжүлдезинде улуг чедиишкиннер-биле холбаштар ККП ТК аңна чугула чаартылгаларны киирбишаан, ону ийи катап өде көрген. ККП-ның VIII Бүгү-кыдат съездизиниң ийиги сессиязы «Кол дүрүмнериниң» ийи удаа өде көрдүнген төлевилелин чугаалажып көргеш, колдуунда хүлээп ап, ону Бүгү-кыдаттың улус төлөөлекчилериниң хуралының сессиязынга көөрү-биле болгаш бадыладыры-биле шилчидип бээрин ККП ТК-га дааскан.

Кыдаттың Компартиязының VIII съездизиниң ийиги сессиязы коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлөөлекчилериниң Москвага болган Чөвүлел хуралдарының Декларациязын база Манифезин бир үн-биле үүлдүг деп хүлээп алган болгаш ол Чөвүлел хуралдар үезинде Кыдаттың Компартиязының эш Мао Цзэ-дун баштаан төлөөлериниң ажылынга сеткил ханганын илереткен. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлөөлекчилериниң Москвага болган Чөвүлел хуралдары болгаш оларга хүлээп алган документилер амгы үеде делегейниң коммунистиг шимчөшкининге чаа үени ажыткан болгаш делегейде бүгү ажылчы чоннарны, тайбыңның, демократияның болгаш депшилгениң бүгү күштерин улуг хемчөлдии-биле сорук киирген деп сессияның резолюциязында айтып турар. Югославияның Коммунистер Эвилелиниң VII съездизинге хүлээп алган ооң антимарксичи, антиленинчи ревизионисчи программазын сессия шыңгыы буруу шапкан. Совет Эвилели баштаан социалистиг лагерьниң сырый каттыжыышкынын быжыглаарынче, делегейниң бүгү чурттарының акы-дуңма партиялары-биле сырый каттыжыышкынны быжыглаарынче, делегейниң коммунистиг шимчөшкининде амгы үениң ревизионизминге удур шиитпирлиг демиселди чорударынче сессия бүгү партияны кыйгырган.

Кыдаттың Коммунистиг партиязының VIII Бүгү-кыдат съездизинин ийиги сессиязының шиитпирлерин улуг кыдат улус болгаш делегейде ооң өңнүктери ийии-биле хүлээп алганнар.

М. РАХИМОВ.

Өвүрнүң харылзаа конторазының ажылында четпестерни чайладыр

Өвүр районнуң харылзаа конторазының начальниги эш Белов бодунуң хүлээлгезин күүседип шыдавайн турар. Районнуң девискээринде телефон, радио харылзаалары, дамчыдылгазы сөөлгү үеде дыка баксыраан. «Торгалыг» колхозта радио точказы сөөлгү үш айларның дургузунда ажылдавайн келген. Кажан телефон дамчыштыр чугаалажып турда, радио дамчыдылгазы каттыжа бээр таварылгалар ам чаңчыл болган.

Колхозчуларның чагаан солуннарын, журналдарын, оларга келген чагааларны, шилчидилгелерни чоруур үезинде чедирип бээрин багай организастаан. Ылаңгыя Саглыда, Бора-Шайда малчыннар боттарының чагаан солуннарын барык бүдүн айның дургузунда ап шыдавайн турар. Харылзаа ажылында бо четпестерни чайладырынче угланган хемчеглерни контораның начальниги эш Белов ап чорутпайн келген. Өвүрнүң харылзаа конторазының ажылында четпестерни шиитпирлиг чайладыры чугула.

К. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

Колхозтарда тудуг ажылдары

Таңды районнуң «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артелиниң тудугжулары 12 автомашиналар кирер улуг гаражтың тудуун чоокта чаа бүрүн дооскан болгаш 480 тоннаның тараа складын, 120 инек кирер кажааның тудуун дүрген темпилиг чорудуп турар. Тудугда эштер Агбаан, Ооржак-оол олар боттарының нормаларын хүн бүрүде 200 хуу чедир күүседип турарлар.

О. МАШПАК-ООЛ.

* * *

Каа-Хем районда «Төре-Хөл» колхозтуң хоочун тудугжузу бежен харлыг Кыргыс Серен аныяк тудугжуларга бодунуң дуржулгазын дамчытпышаан, төрээн колхозунуң суурун сайзырадырынга эн мурнакчы киржип, бодунуң хүн бүрүде нормазын 200 хуу ажыр күүседирин чедип ап турар.

Д. ДОҢГАК.

* * *

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелинде тудуг бригадазының кежигүннери чыл эгезинден бээр чурттаганың 11 бажыңнарын, малдың 4 кажааларын бүрүн тутканнар. Ооң-биле чергелештир, тудуг материалдарын белеткээринче кичээнгейни күштелдирген. Туйбу будурер чер ам колхозтуң бодунда бар апарган, туйбу кылыр звенонуң кежигүннери 40 муң кезек туйбуларны бүдүрүп кылган.

Тудуг ажылынга чугула хереглеттинер материал болур чугайны бүдүрерин колхозта база организастаан. Тудуг бригадазының кежигүннери 20 тонна чугайны өртеткен.

К. НУРЗАТ.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң «Коммунизмче орук» колхозтуң тудугжулары бо чылдың баштайгы чартыында боттуг ажылдарны кылган. Эрткен чылын чедир кылдынмаан 31 чуртталга бажыңнарын бүрүн дооскан, 12 чаа бажыңнарны тутган. Ол ышкаш чаа столованың, элээн каш мал кажааларының тудугларын амгы үеде дүрген темпилиг кылып турар.

Тудугжулар эштер Досумаа, Сенди, Шулуу, Доржу, Намчыл болгаш өскелер-даа тудуг планнарын хуусаа бетинде күүседирин дээш чаруштың мурнуку одуруунда чоруп турарлар.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

* * *

Тудугга дилиг материалдарының чугулазын барымдаалааш, Өвүрде «Торгалыг» колхозтуң баштаар чери пилораманың ажылынче кичээнгейни угландырып, ыяш материалдарын үүктелишкин чокка белеткедип берип келген.

Колхозтуң пилорамазының башкарыкчызы эш Намчыл-Хуурак чүткүлдүг ажылдап, пилораманы үрелиишкин чок хөделдирип турар. Үк пилорама ам хүн бүрүде 60 чудуктарны дилдирип, чаа тудугларга 300 кезек манзыларны берип эгелээн.

Т. ДАМБАЖЫК.

* * *

Чаа-Хөл районда «Найырал» колхозтуң баштаар чери тудуг ажылынче кичээнгейни кошкаткан түңнелинде чуртталга бажыңнарының, мал кажааларының тудуу дыка саадаан. Колхозтуң пилорамазы ажылдавастаандан бээр ам чыл четкен, а дилиг материалдарының чок болганындан чаа тудуглар саадап турар. Тудуг ажылынче кичээнгейни күштелдирери артель баштаар черинден негеттинип турар.

Н. НАМАЙ.

* * *

Тес-Хемде Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң пилорамазы соолгу үеде барык ажылдавастаан, үрелири көвүдээн, а ооң үрелген кезектерин ол дораан септедир талазы-биле пилораманың башкарыкчызы эш Дерневой кандыг-даа хемчээн албайн келген.

С. СЫРАТ-ООЛ.

Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының V съездизи

БЕРЛИН. ГСЧП-тың V съездизиниң июль 10-да кежээки хуралынга ГСЧП ТК-ның бижимел-биле тарадып берген отчедунуң болгаш В. Ульбрихтиниң илеткелиниң талазы-биле бир-ле дугаарында Карл-Маркс—Штадт хоорайдан келген Социалистиг Күш-ажылдың маадыры Э. Зейферт санал бергеш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиринің айтырыгларын чугаалаан. Эрткен чылын көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативинге киргеи Землова (Росток округ) чурттуг тараачын төлээ ооң үлегерин эдерининче бүгү ажылчы тараачыннарны съездиниң индиринден кыйырган. Кежээки хуралга өске-даа төлээлер база санал бергеннер.

Июль 11-ниң эртенги хуралын ажытпышаан, даргалакчы Г. Рау Моолдуң улустуң революциязының 37 чыл ою-биле холбаштыр байыр чедирилгезиниң сөстерин Моолдуң Араттың Революстуг партиязының президиумда олуруп турар төлээлеринге съездиниң өмүнээзинден дамчыткан.

Ооң соонда Г. Рау Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төлээлериниң баштыны СЭКП ТК-ның Бирги Секретары Н. С. Хрущевка сөс берген. Диниттиг адыш часкаашкыны залга диңмиреп үнген. Н. С. Хрущевка төлээлер бут кырынга тура байыр чедиргеннер.

СЭКП-ниң өмүнээзинден съездиниң төлээлеринге Н. С. Хрущев байыр дамчыткан. ГСЧП-тың IV болгаш V съездилериниң аразындагы үеде социалистиг тургузуушкунга чедип алган чедишкиннери-биле холбаштыр ГДР-ниң ажылчы чоннарынга ол байыр чедирген. Совет Эвилелиниң болгаш ниитизи-биле социализмниң бүгү лагериниң экономика талазы-биле чедип алган чедишкиннериниң дугайын Н. С. Хрущев чугаалаан. Продукцияның элээн хөй хевирлерин бүдүрер талазы-биле Совет Эвилели АКШ-тың деннелин барык чедип алганын, бир-ле болза ажып эрткенин көргүзүп турар чурагайларны ол адаан.

Германияны катап каттыштырарының айтырыының дугайын СЭКП ТК-ның Бирги Секретары чугаалаан. ГДР-ниң девискээринде түр турар совет шериглерни дежээп тургузарынга Герман Демократтыг Республиканың кезиктей төлеп турар чарыгдалдарындан 1959 чылдың январь 1-ден эгелээш ойталаар деп шиитпирни Совет чазак үндүрген деп, Н. С. Хрущевтүң медеглелин диниттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан. Ол базым ийи улустарның аразында найыралдыг хаарылзаларны быжыглаарынга идиг бээр деп бүзүрелин Н. С. Хрущев илергейлээн.

Совет Эвилелиниң болгаш улус демократиязының чурттарының Югославия-биле харылзаа байдалдарының чамдык айтырыгларын, делегейниң ажылчын шимчээшкининде ревизионизмге удур демиселдин айтырыгларын Н. С. Хрущев база чугаалаан.

Н. С. Хрущев чугаазының түңнелинде ГСЧП-тың V съездизинге СЭКП ТК-ның байырлыг бижиин номчаан.

Герман-совет найыралдың, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының, социалистиг лагерьниң болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң бузулбас чаңгыс эвиниң алдары дээш диниттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары, «Ура» деп кыйгылар залга база дагын диниреп үнген. Төлээлер «Интернационалды» ырлааннар.

Н. С. Хрущевтүң чугаазының соонда эртенги хуралга санал бериишкиннери үргүлчүлээн. Улуг Берлиниң хостуг немец аныяктар Эвилелиниң организациязының бирги секретары Г. Модров аныяктарны социалистиг өзу-биле кижизидериниң дугайын чугаалаан.

ГСЧП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү Ф. Эберттиң чугаазын төлээлер улуг кичээнгей-биле дыңнаан. Немец ажылчын ангының ийи партияларының—ГСЧП-тың болгаш ГСДП-тың кады ажылдажылгазының тургузарының айтырыын ол чугаалаан.

ГДР-ниң үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылчыннарының хөй төлээлери съездиниң киржикчилеринге чүректиг ханызындан байыр чедирген.

Съездиниң эртенги болгаш кежээки хуралының аразында чапсар чарлаарының мурнунда, даргалакчыдан эш Н. С. Хрущев чоокку шактарда Совет Эвилелинче ээп чаныптар деп дыңнаткан. СЭКП-ниң төлээлериниң баштыны орук-суур аас-кежиктиг менди-чазгай чеде бээрин даргалакчы күзээн болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга база бүгү совет улуска съездиниң төлээлериниң акыдуңма байырын дамчыдарын съездиниң төлээлери диниттиг адыш часкап турда ол дилээн.

«Ауф Видерзеен!» — Ужурашкыжете байырлыг деп Н. С. Хрущев немецтеп чугаалаан. Н. С. Хрущев-биле төлээлер чылыы-биле байырлажып чарылган.

Кежээки хуралга партияның чер-чер организацияларындан келген төлээлер база санал бергеннер.

Кыдат улустуң эки-турачыларын КУДР-деп көжүрүп турары

ПЕКИН. (СЭТА). Кыдат улустуң эки-турачыларының дээди командылалының шиитпиринге дүүштүр кыдат улустуң эки-турачыларының ийиги бөлүү бир чүс муң кижини КУДР-деп көжүрүп үндүрүп эгелээн.

Синьхуа агентилелиниң дамчытканын өзугаар алырга, кыдат улустуң эки-турачыларының төрээн чуртунче ээп чанар дээн ийиги бөлүүнүң солдаттары болгаш офицерлери олурган баштайгы эшелон июль 11-ниң эртениинде Н вокзалдан чорупкан. Боттарының өөнүктерин болгаш камгалакчыларын ол черниң 11 муң ажыг чурттакчылары чылыы-биле, чүректиг ханызындан үдээн. Вокзал мурнунда шөлге митинг болган.

Кыдат эки-турачыларның төрээн чуртунче ээп чаныр турар ийиги бөлүүнүң баштайгы отряды июль 11-де төрээн чуртунда Аньдун хоорайда чеде берген. Улустуң маадырларын уткуур дээш хоорайның муң-муң чурттакчылары вокзалга дан бажында-ла чыглып келген.

Кыдат улустуң эки-турачыларының Кореядан ээп келген баштайгы отрядын уткуурунуң тураскаалы кыдыр дүш соонда хоорайга байырлыг митинг болган. Кыдат улустуң эки-турачыларының ийиги бөлүүн КУДР-деп көжүрүп үндүрген чорук болза КУР-нуң болгаш КУДР-ниң чазактарының база улустарының тайбынче шынчы чүткүлүн бүгү делегейге база дагын көргүскен дээрзин чүве чугаалаан кижилер онзалап демдеглээннер. Америк эжелел Кореяның тайбың каттыжышкынынга шаптыктап турар болганда АКШ бодунуң шериглерин Мурнуу Кореядан саат чок үндүрер ужурлуг деп ораторлар айытканнар.

Испанияда политика талазы-биле хоругдаттырганнарның аш чарлааны

ПАРИЖ. (СЭТА). «Юманите» солуннуң дыңнатканын өзугаар алырга, Испанияда политика талазы-биле хоругдаттырганнар чок дээрзиниң дугайында генерал Франконуң бадыткалынга удурланыышкынның демдээ кылдыр үш испан патриоттар июль 3-те аш чарлааннар. Ол кижилерни политиктиг ажылчорудулгазы дээш шериг суду 30 чылдар иштинде кара бажыңга шииткен болгаш ам ында 12 ажыг чыл иштинде туруп келген. Ол дээрге Испанияда сураглыг социалист Эдуардо Вальгас Вега, коммунист болгаш мурнунда француз удурланыышкын шимчээшкининиң офицери чораан Хозе Луч Фернандес Альбере болгаш Францияга удурланыышкын шимчээшкининиң офицери чораан Энрике Маркос Надаль олар-дыр. Бодунуп кылган медеглелинден ойталаарын негеп турар чагааны олар Франкоже чорутканнар. Бургоста испан кара бажында политика талазы-биле хоругдаттырган 500 кижи боттарының үш эштери-биле эп-сеткилин каттыштырган болгаш Каттышкан Нациялар Организациязынче чагаа чорутканнар.

АКШ-тың төлээлекчилер палатазы антидемократтыг чаа хоойлунуң төлевилелин чүүлдүгүнген

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелиниң корреспондентизинин Вашингтондан дамчытканы болза, Каттышкан Штаттарның күрүне албан-хаакчыларын база киириштир бүгү-ле «шоолуг идегел чок» кижилерни хынаарын көрүп турар хоойлу төлевилелин АКШ-тың төлээлекчилер палатазы июль 10-да хүлээп алган.

Хоойлу төлевилелин хүлээп алган чорук «үзелин хынадырының программазының» негелдериниге таарышпаан, АКШ-тың албан черлериниң болгаш чазак ведомстволарының кандыг-даа күрүне албан-хаакчыдын ажылдан дораан үндүрер дээнин айтып турары ол.

Чилиде албан-хаакчыларның бүгү-ниити ажыл соксадыышкыны

ПЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Чилиде күрүне албан-хаакчыларының бүгү-ниити ажыл соксадыышкыны болуп турар. Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелиниң корреспондентизиниң дыңнатканын өзугаар алырга, ажыл соксадыышкынын албан-хаакчыларга ажыл төлевирин бедидер дугайында национал конгресстиң хүлээп алганы хоойлу төлевилелин чурттуң президентизи Ибаньестиң хоругдаар дээр бодалынга удурланыышкынның демдээ кылдыр чарлаан. Ында 14 муң кижи киржип турар.

Поль Робсонну Лондон уткуп алган

ЛОНДОН. (СЭТА). АКШ-тың девискээриниң дашкаар үнериниң аргазын адактың соонда кээп алган шылгарангай америк артист, тайбың дээш могаг чок демиселчи Поль Робсонну июль 10-да лондончулар чылыы-биле уткуп алган. Ыраажыны уткуур дээш Лондон аэродромунга ооң күчүлүг талантызының чүдүкчүлери хөй-хөй кижилер, хөй-ниитичи болгаш политиктиг ажылдакчылар, артистер чыглып келгеннер.

Поль Робсон көстүп келирге өөрүшкүлүг кыйгылар болгаш «Ура» деп алгылар-биле уткаан. Аңаа чечектерни тудускан. Ол-ла аэропортка Робсон корреспондентилериниң айтырыгларынга харылаан.

Америкадан дашкаар үнер эрге дээш 8 чыл үргүлчүлээн демисел чедишкиниг доозулганынга бодунуп сеткили хангаанын Робсон илергейлээн. «Америкада негр улустуң эргелери дээш демиселди, колония улустарын камгалаар дээш демиселди, тайбың дээш демиселди чорудуп турар мен—деп, Робсон чугаалаан—А ол бүгү бот-боттары-биле сырый холбаалыг».

Англияга хамыктың мурнунда артист кижи болуп келгенин, хөй-хөй чурттарга ооң кылыксааны концерттерге аңгы-аңгы улустарның ырлары кирген турарын Робсон демдеглээн. Ооң соонда Робсон бодунуң ынак ыры «Суг дажыкчызын» карактарының чажы төктүп турда ырлап берген.

Ооң бодунга удур болуп турган истеп-сүрүүшкүннерни база америк чазактың бодалы-биле алырга, дашкаар үнери «күзенчиг эвес» кижилерниң паспорттарын хавырып алырының чаа оралдажыышкыннары бар болуп турарын барымдаалаш, Поль Робсон АКШ-че дедир ээп чанар ирги бе деп корреспондентилерниң бирээзи айтырган.

Төрээн чуртумче «кандыг-даа байдалдарда» ээп чанар мен деп Робсон кончуг өткүт үн-биле харылаан. Паспорттар бээрин кызыгаарлаарының чаа оралдажыышкыннары америк улустуң талазындан ойтур шаптырар болгаш буурап дүжүүшкүнге таваржыр деп идегелин ол илергейлээн.

Лондонга оюн көргүскенинин соонда Робсон Совет Эвилелинге, Чехословакияга болгаш Европаның өске-даа чурттарынга барып концерттер көргүзер бодалдыг.

Чурукта: Чоокта болган областың школачыларының туристер следунга маргылдаага тиилээн Туранның № 1 школазының туристери.

Фото А. Смагинниң.

Тес-Хем райпозунуң ажылында четпестерни чайладыр

Үлетпүр болгаш аъш-чем бараанарынга ажылчы чоннарның хереглелдерин хандырар кол хүлээлгезин Тес-Хем райпозу амгы үеде четпес күүседип турар. Көдээ черлерде магазиннерниң ажылынга контрольду райпо баштаар чериниң даргазы эш Ликтан, садыг килдизиниң эргелекчизи эш Карашпай олар четпес боттандырып, оларның канчаар ажылдап турарын барып сонуургаан көрбейн, а чүгле төрелеп дамчыштыр магазиннер эргелекчилерин удуртурунга өйлешкен. Садыг килдизиниң эргелекчизи эш Карашпай эрткен алды айларның дургузунда көдээде магазиннерге барбаан.

Чайгы үеде ырак одарларда, чайлагларда малчыннарны хүн бүрүнүң чугула хереглел барааннары-биле үзүктелиишкин чок хандырарынче кичээнгейни кошкаткан, малчыннарның ногелделерин четпес хандырып турар. Садыг ажылынга кижилерни хүлээп алырда кадрларны шилип алырының партийжи принцивин хажыдып турар. Бо чугула айтырыгны баштаар чер эвес, а райпо даргазы Ликтан чаасканан шиитпирлеп келген. Ооң түңнелинде садыг ажылынга улчумаа, мурнунда самчыгдал кылып чораан кижилер шургуп кире бээр таварылгалар хаая эвес болуп турар.

Садыг ажылдакчыларын өөредир, кижизидер чугула сорулганы райпонуң удуртукчулары эштер Ликтан болгаш Карашпай олар ийиги черге хереө кылдыр көрбүшаан, кадрларны үргүлчү халаштырар, солуштурар чорукту болдуруп турар. Чүгле ооң түңнелинде чер-черде магазиннер хөй-хөй хүннерде хаалчак болур ужурга таваржып келген. Ол ышкаш райпонуң төп склады бо чылдың эрткен алды айларының 120 хүннериниде саналашкынга туруп келген.

Б. ЧООДУ,
Д. ДУКАР.

Парлаттынмаан чагаалардың изи-биле

* * *

Өвүр районнуң девискээри Чалааты, Хоолу болгаш Ак-Чыраа деп черлерде чурттап турар районнуң «Торгалыг» база «Совет Тыванын 5 чылы» колхозтарының малчыннары садыг чогундан чугула хереглелдин барааннарынга четпес болгаш эмчи дузаламчызы көрбейн турарын С. Маадыр-оол редакцияже бижээн.

Райкүүскомнуң даргазының орлакчызы эш М. Шаравиниң дыңнатканы болза, ук материалда киргеи фактыларны райкүүскомга чугаалажып көрген. Колхозчу малчыннар турлагларынга машиналыг дерги садыгларын үзүктелдирбейн чедирип турарын райпо даргазы эш Ойдупка дааскан. Ол ышкаш колхозта кижи эмчилерин график өзугаар малчыннарны кезип турар кылдыр чурумчуткан.

Кажан Өвүр районнуң «Совет Тыванын 5 чылы» колхозу «Торгалыг» колхозка каттышпайн турда, колхоз баштаар черинден болгаш ында партия эге организациязында ыраккы одарларда малчыннарга кино, концерт көргүспейн турганын Д. Байыр-оол редакцияже бижээн.

Райкүүском секретары Д. Шагдырның биске дыңнатканы болза, ийи колхозтуң каттышканының түңнелинде малчыннарның саны улам өскен. Мынчангаш колхоз баштаар чери малчыннар ортузунга культурамассалыг ажылдарны калбартырын чугулалааш партия, комсомол организацияларының активчилерин автомашина-биле хандырган. Чайлагларда кино, концерт хаая эвес үнүп турар апарган.

Делегей байдалының допчулалы

БҮГҮ-ДЕЛЕГЕЙ КОНГРЕЗИНИҢ БҮДҮҮЗҮНДЕ

Чепсегленишкинни дүжүреринің болгаш улустар аразының кады ажылдажылгазының талазы-биле Бүгү-делегей конгрези июль 16-да Стокгольмга ажыттынар. Ук конгресске барык чүс хире чурттарның хөй-ниитизиниң төлээлекчилери киржир. Ол дээрге делегейниң бүгү улустарының база бир янзы улуг чыыжы-дыр. Янзы-бүрү политиктиг үзел-бодалдарлыг кижилер Стокгольмга чыглып келгеш, тайбың дээш демиселдин эң чугула айтырыгларын чугаалажып, ядролуг чепсекти шенээрин соксадырының дугайында, чепсегленишкиннерни эндере бүдүрерин хоругдаарының дугайында, улустар аразының эргежок чугула айтырыгларын шиитпирлээринге чазактар баштыннарының чөвүлел хуралы чыылдырарының дугайында улустарның шудургу негелделерин боттандырарының оруктарын болгаш аргаларын тывар.

Стокгольмнуң конгрези улустарның тайбың болгаш айыыл чок чоруу дээш туржуп турар күштерниң көстүп көрбээн өзүүшкүнүнүң үезинде чыглып турар.

Европаның коммунистиг болгаш ажылчын 15 партияларының төлээлекчилериниң июньнуң төнчүзүнде Берлинге болган чөвүлел хуралы делегейге чугула болуушкун болган. Ук чөвүлел хурал Европада тайбыңга америк болгаш герман империализниң талазындан кыжаныышкынга удур демиселдиң сорулгаларын чугаалашкан. АКШ-тың идепкейлиг деткимчези-биле катап төрүттүнген герман империализмниң далаштыг чепсеглеттинин турары Барыын Германияда болуушкуннарның хөгжүлдезин ук чөвүлел хуралдың киржикчилери айыылдыг байдал деп көргеннер. Дайынның ол одаандан үнүп турар айыылды өөренип көргеш, коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилери ниити дайзын болур герман милитаристерге болгаш оларның америк камгалакчыларынга удур демиселге бүгү күштерни политиктиг, идеологтуг үзели болгаш ацгы-ызыгууру хамаан чокка каттыштырар деп кыйгырыгны хүлээп алган. Хөй-хөй чурттарның, оларның иштинде Барыын Германияның бодунуң демократчы хөөнүүг хөй-ниитизи ук кыйгырыгны көнчүг шын деп изин-биле уткуп хүлээп алганнар.

Чаа дайынны өскүдүп үндүрерин болдурбас дээш Балтий чоогунуң чурттарының улустарының шиитпирлиин чоокта чаа Ростокка (ГДР) болуп эрткен «Прибалтикага тайбың недели» көргүскен. «Тайбың неделин» ГДР-ниң чазаанның инициативазы-биле организастаан. Тос чурттарның — ССРЭ-ниң, Польшаның, ГДР-ниң, ГФР-ниң, Финляндияның, Швециянын, Норвегияның, Данияның, Исландияның хөй-ниитизиниң төлээлекчилери улустар аразынга кадыажылдажылганы хөгжүлериниң дугайында боттарының санал-онаалдарын солушканнар. Балтий чоогунуң чамдык чурттарын, ылаңгыя Барыын Германияны боттарының агрессчи планнарынга империалистерниң ажыглаар бодап турары-биле чергелештир, ук чурттарның улустарының демин кадып кады ажылдажыр чоруу онза улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Балтий чоогунуң күрүнелериниң улустарының төлээлекчилери чепсегленишкиннерни эндере бүдүрүп үндүрериниң болгаш атомнуг айыылга удур демисежир дээрзинге, Балтий далайны тайбың зоназы кылдыр хуулдурар дээрзинге боттарының шиитпирлиин илереткеннер. Оны чедип алырынга Балтий чоогунда таарымчалыг байдалдар бар болуп турар, чүл дээрге Балтий далайның эриниң бештиң дөрт кезээ чок болза тайбының политиказын идепкейлиг чорудуп турар чурттарны, чок болза нейтралитеттиг туружунда туруп турар чурттарны болуп турар.

Чепсегленишкинни дүжүрери болгаш улустар аразынга кады ажылдажылга дээш болур Бүгү-делегейниң конгрезин деткээн «недельдер», конференциялар, митингилер, чыскаалдар сөөлгү айларда бүгү диптерниң чурттарынга болуп эрткилээн. Конгресске белеткел дайынче орукту дуглаар болгаш тайбының эрге-ажыктарын камгалап алыр дээн бүгү күштерни сырый каттыштырарының бүгү улусчу кампаниязы хевирлиг болуп эрткен.

Чепсегленишкиннерни, ылаңгыя атомнуг чепсекти соксаал чок эндере бүдүрүп үндүрериниң айыылын бүгү чурттарның, ооң иштинде АКШ-тың улустары медереп билип турарлар. Американың бөдүүн кижилери улустар аразының дүшкүүрлүг чоруунуң ылап чылдагааннары чүдел дээрзин чоортү улам-на шын билип кел чоруурлар. Калифорнияда Лос-Анжелос чурттуг Джефпатрик «Бейшнл Гардиан» деп солунга чоруткан чагаазынга мынча деп бижээн: «Шериг үлетпүрүн акшаландырары-биле бистиң улузувустан чыл бүрү-ле 40 миллиард доллар үндүрүгү хавырып ап турар. Шак ындыг байлакты хөй кижиниң карманындан эвээш кижиниң карманынче хавырып киирер чорук амгы кризистиг тургустунганының чылдагааны ол... Чепсекти бүдүрүп үндүргениниң фабрикантылар эңмежок кончаанны ап турда, чепсегленишкинни дүжүреринге дээрги Даллес чүге чөпшээрежирил ол. Бир эвес чепсегленишкиннериниң бүдүрүлгези кончааны бербейн турган болза, дайыннарның айыылын мырыңай дораан-на чок кылып каап болур ийик».

Ынчалзажок империалистиг бөлүктер боттарының дайынзырак бодалдарындан ойталавайн, «соок дайынны» соксадырын күзевейн, а харын «изиг» дайынга белеткелин кылып турарлар. Ол дугайын АКШ-тың амгы шериг бюджединиң ийи миллиард долларга өскени-даа, Барыын Германияның парламентизиниң 10 миллиард марка түңнүг (ооң дыка хөй кезээ атомнуг чепсекбиле хандыртынарынга көрдүнген) эмин эрткен шериг бюджедин хүлээп алганы-даа, ядролуг чепсекти шылгаарын соксадырындан АКШ-тың, Англияның ойталап турары-даа, ядро октылыышкынныг америк ракеталарны салып үндүреринге херек тускай черлериниң четкилерин Европада калбартып турары-даа, Чоокку Чөөн чүкте империалистериниң өнчүк-чөнгээлериниң, Чөөн болгаш Барыын чүктериниң чурттарының чазактар баштыңнарының чөвүлел хуралын болдурбас дээш оларның кылып турар янзы-бүрү оралдажыышкынныдаа херечилеп турар. АКШ-тың шериг бюджедин ыызырар боор деп кандыг-даа идегел чок деп «Тайм» деп америк журнал бижээн. Харын чоокку чылдарда ук бюджетти амгы 40 миллиард доллардан 60—70 миллиард доллар чедир өстүрүп чадавас деп ол журнал бадыткаан.

Тайбының талалакчылары, чазгай сеткилдиң бүгү кижилери тайбының болгаш улустарның айыыл чок чоруунуң дайзыннарынга удур демиселге боттарының күштерин сырый каттыштырар дээш канчаардаа аажок улуг ажылды кылыр ужуралгар. Чепсегленишкинни дүжүрери болгаш улустар аразының кады ажылдажылгазы дээш болур Бүгү-делегейниң конгрези ук сорулганы шиитпирлээринге бараан болур.

АМЕРИКАНЫҢ АЛБАДАП-ДУЖААР-ЧОРУУНГА УДУР

Соңгу Атлантиканың блогунуп чамдык кежигүннериниң аразынга чаңгыс талалыг чугаалажышкыннар болгаш чөвүлел хуралдар сөөлгү үеде бо-ла болу бээр апарган. Англияның премьер-министри Макмиллан Вашингтондан чанып кел сал-ла генерал де Голль-биле чугаалажыр дээш дораан-на Парижче далажып чорупкан. Парижтен ол чоруптарга-ла ынаар АКШ-тың күрүне секретары Даллес чорувткан. Даллести Францияның найыслалынга Барыын Германияның министри Штраус солуп алган, а Даллес ол аразында Канадага чеде берген.

Даштыкы парлалгаларның дыңнадып турарындан илереп турары болза, бо бүгү чоруушкуннарны тайбының хереңге дуза кадар дээш кылбаан, а Барыын чүктүп чурттарының аразында шыңгыы чөрүлдээлериниң ужурундан кылгыдаан. Бо дугайын ылаңгыя Даллестиң Канадага чораны херечилеп турар.

Даллес ынаар Канадада бодунуп хуу-өнчү черинге өдүректер боолаар дээш эзы Канадада делегейниң никель монополиязын инспекторлаар дээш чорбаан (Даллес шаанда ук монополияның директорлар чөвүлелиниң кежигүнү турган болгаш ооң эрге-ажыктары аңаа кончуг чоок дээрзи база чугаажок билдингир). Даллес Соңгу Атлантика блогунуп Канада талазында шыңгыырап турар чөрүлдээлерни оода чадаарда ооңжургадыр дээш Канадага чораан президент Эйзенхауэрни үдеп чораан.

Канадада америк элчин Мерчент чоокта чаа мынча деп медеглээн: «Канада-биле бистиң харылзаавыс сөөлгү чылда дыка өскерилген, ол чорук моон соңгаар харын улам бакыырап чадавас». Дипломат байдалдыг бодалдар-биле шоолуг шыва алдынмаан «Нью-Йорк таймс» деп солун Америка биле Канаданың аразында харылзааларны шуут-ла «ат болган» деп бижээн.

«Америк-канада чөрүлдээлериниң күштелгениниң чылдагааны чүдел? Дайын сөөлүнүп чылдарында америк капиталдың Канадаже шургуушкуну улуу-биле күштелген. АКШ-тың Канадада капитал салыышкыны хүн бүрү-ле өртүмаабиле 3 миллион доллар болуп турган. АКШ-тың монополиялары Канаданың болбаазырадып кылыр үлетпүрүпүн деп кезиинге, а казып тывар үлетпүрүнүң 57 хуузунга бодунуң контролюн тургускан, канада экономиканың кол черлерин өжелеп алганнар. Канада экономиканы бодунуң хереглелдеринге таарыштыр тургузарын, ону чүгле чиик өртектиг чиг-эт бээр чүүл кылдыр хуулдурарын күзээн америк монополиялар Канаданың национал үлетпүрүнүң хөгжүүрүнге шаптык кадып турарлар. Канаданың экспортунуң 60 хуузун бодунга киирип албышаан база ооң импортунуң 73 хуузун киирип бербишаан, АКШ херек кырында Канаданың бүгү садыг аймаан болунуп холунга алган болгаш ооң-биле чергелештир Канаданың өске чурттар-биле, ылаңгыя Англия-биле экономиктиг харылзааларын хөгжүдеринге бар шаа-биле шаптык кадып турар.

«Глоб энд Мейл» деп канада солуннуң сан килдизиниң редактору Ральф Блекмор америк монополияларның политиказын ажыы-биле шүгүмчүлеп, чоокта чаа мынчан бижээн: «Каналаның колония шынары бистиң үениң элээн каш салгакчыларының мурнунда-ла чидер ужурлуг турган. Ынчалзажок дыка хөй компаниялар бистиң чуртувуста боттарының салбырларының ажыл-чорудулгазын Бельгияның Конгозунда азы Самоада чүве ышкаш кылып турарлар».

Америк монополияларның ээ бөлүп турарының саңдары ам күш-ажылчы канада өг-бүледе билдинип турар. 17 миллион-даа четпес чурттакчы чоннуг база оларның иштинде алды миллион кижи хөлезиленип ажылдап турар' ук чуртта 550 муң кижи ажыл чок болуп турар. Канаданың экономиказын араатан өзу-биле ажылавышаан, АКШ ооң-биле чергелештир Канаданы атомнуг дайынны белеткээринге плацдарм кылдыр хуулдурарын оралдажып турар.

Ынчалза-даа канад улустуң эргеажыктарынга үндезини-биле чөрүшкек америк империалистерниң ол планнары шудургу удурланыышкыннарга таваржып турар. Канад улус америк үгер-бөө эзелериниң эрге-ажыы дээш бот-өлүме таваржырын күзевейн турарлар. Канаданың профэвилелдериниң чоокта чаа болган конференциязынга санал берген кижилер чуртта ажыл чок чорукту буруу шаап, чуртту америк саңлардан адырып алырын болгаш бүгү чурттар-биле садыглажыышкыннарны калбартырын негеп турганнар. Ук конференцияның соонда дораанна бүгү чуртка массалыг чыскаалдар болгаш митингилер болгулаан. Ук чыскаалдар болгаш митингилер «Бүгү кижилерге ажылды негеп тур бис!», «Аштап-түреп хостуг чорууру дээрге хосталга эвес-тир!», «Канада канадтарга!», «Америк тергиидээшкинни чок кылыылынар!» деп лозунгуларның адаа-биле эрткилээн.

Эйзенхауэр биле Даллес Канадага канадтарны ооңургадырын бодап, ук чуртта Америкага удур улам күштелип турар хөөннер турардаа болза соксадыр дээш чорааннар. Ынчаарга ук хөөннерниң үнүп турар дөзүн чок кылырын олар безин бодавааннар-даа. Ону чок кылыр дээр болза олар боттарының Канадада политиказын үндезини-биле өскертир ужурга таваржырлар ийик.

Улуг албан-дужаалдыг америк ажылдакчыларның Канадага чораны оларга чогуур күзенчиг түңнелдерни бербээн деп Барыын чүктүп чурттарының парлалгалары миннип турарлар. Канад улус америк баш миннишкинге чагырттырын күзевейн турар.

И. ЛАПИЦКИЙ.

Редакторнуң ораланчызы
Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ; редакторнуң 3—62, редакторнуң ораланчызының, иштики информация килдизиниң 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый килдистериниң 3—68, чаг килдизиниң база бухгалтериянның 3—65.

ТС—00786. Культура өргелелиниң типографиязы.